

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2021

Petr Pind'ák

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Sovětská válka v Afghánistánu z pohledu dobových
periodik**

-

Rudé právo a New York Times

Bakalářská práce

Autor práce: Petr Pindák

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Petr Pindřák

Bibliografický záznam

PINĎÁK, Petr. *Sovětská válka v Afghánistánu z pohledu dobových periodik – Rudé právo a New York Times*. Praha, 2021. 70 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií.

Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Rozsah práce: 146 329

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu své práce, panu PhDr. Petrovi Bednaříkovi, Ph.D. za jeho velmi cenné rady, připomínky, nápady, ochotu, a především obrovskou trpělivost se mnou.

Abstrakt

Hlavním tématem této práce je nahlédnout na konflikt známý jako „Sovětská válka v Afghánistánu“, respektive jeho významné části, a to pohledem dvou, zásadně odlišných dobových periodik. Jedná se o svým způsobem proslulá periodika New York Times a Rudé právo. Cílem je porovnat zobrazení významných událostí tohoto konfliktu ve dvou zmíněných titulech a tato zobrazení poté porovnat s historickým kontextem. Práce je rozdělena do tří částí. První se zabývá především historickým pozadím zkoumané události, jejího průběhu a podrobnějšího náhledu na obě zúčastněné strany. Druhá část práce se již zaměřuje na aktuální postup analýzy obsahu, tj. kvalitativního výzkumu a na zobrazení vybraných částí tohoto konfliktu v obou periodicích. Třetí část se poté zaměřuje na závěrečnou analýzu dat, získaných kvalitativním výzkumem v předchozí části a vyhodnocuje, jak který titul pojednával o tomto konfliktu a nakolik se tato zobrazení shodovala s historickým kontextem.

Abstract

The main theme of this thesis is to look into the conflict known as the „Soviet war in Afghanistan“, respectively its important parts by the looks of two, radically different contemporary/period periodicals. These periodicals are both well known, New York Times and Rudé právo. The main goal of this thesis is to compare the display/view of important events in both of these periodicals and then compare these portrayed views with actual historic context. Thesis is divided into three parts. First part mainly focuses on the historic context of portrayed conflict, its development and a detailed look into both involved parties. The second part focuses on the actual analysis of the viewed content or rather qualitative research, and then takes a closer look at chosen events of this conflict in both periodicals. The third part zeroes in on to final analysis of the data, obtained by qualitative research in the previous part. Finally, the third part aims to evaluate the way these periodicals portrayed this conflict and how much did these views aligned with the historic context.

Klíčová slova

Afghánistán, SSSR, Rudé právo, New York Times, Sovětská válka v Afghánistánu.

Keywords

Afghanistan, USSR, Rudé právo, New York Times, Soviet war in Afghanistan.

Obsah

1. Úvod.....	2
1.1 Oznámení o vychýlení od původní teze	3
2. Historický přehled	4
2.1 Situace v SSSR.....	6
2.2 Situace v Afghánistánu.....	8
2.3 Přehled o konfliktu	11
3. Analýza periodik	16
3.1 Rudé právo	17
3.2 The New York Times	19
3.3 Metodologický postup.....	20
4. Předehra.....	22
4.1 New York Times	22
4.2 Rudé právo	24
5. Bouře 333 – invaze SSSR.....	25
5.1 New York Times	25
5.2 Rudé právo	27
5.2.1 Gorbačov, Stingery a obrat ve válce.....	30
5.3 New York Times	31
5.3.1 Stingery	32
5.4 Rudé Právo	34
5.4.1 Stingery	37
6. Operace Magistrála.....	37
6.1 Rudé právo	38
6.2 New York Times	41
7. Neslavný odchod	44
7.1 Rudé právo	45
7.2 New York Times	48
8. Výsledek analýzy	51
8.1 New York Times	52
8.2 Rudé právo	54
9. Závěr.....	57
9.1 Seznam zkratk.....	60
10. Použité zdroje	61

1. Úvod

Tématem této práce je nahlédnout do jednoho z méně probádaných konfliktů, odehrávajícího se během Studené války. Jedná se o sovětskou válku v Afghánistánu, která probíhala mezi lety 1979 a 1989. Tento konflikt, zdá se, upadl v zapomnění, především v současném Rusku a zemích bývalého východního bloku. A přesto s velkou pravděpodobností, žijí v současném Rusku desítky, ne-li stovky tisíc veteránů tohoto konfliktu, který trval značnou dobu (téměř deset let) a za tu dobu v něm přišlo o život tisíce sovětských vojáků a přes milion Afghánců. Konflikt byl také jedním z hlavních příčin pozdějšího rozpadu supervelmoci zvané Sovětský svaz. Co bylo předmětem této války? Otázka, na kterou svět do dnešního dne nezná spolehlivou odpověď. Dle historických pramenů se mělo jednat o tzv. internacionální pomoc ze strany Sovětského svazu pro jeho spojence v podobě afghánského komunistického režimu, jehož rozvoj brzdily nepokoje, občanská válka a problémy ve vedení Afghánské komunistické strany. Dle samotných vrchních představitelů Komunistické strany Sovětského svazu se mělo jednat o krátkodobou záležitost, pouhou výpomoc spřátelené zemi. Avšak tato pouhá výpomoc se pro Sověty stala regulérní válkou, trvající téměř deset a let, do které bylo jednu dobu zapojeno téměř 120 000 sovětských vojáků¹.

Celý svět zaujímal vůči sovětskému angažmá určitý postoj. Vzhledem k přetrvávající studené válce, byl způsob vnímání afghánského konfliktu ve společnosti (a také v médiích) rozdělen především mezi západním světem a zeměmi východního bloku. Tato práce si klade za cíl najít odpověď na otázku, jak vnímala média tento konflikt, resp. jak o tomto konfliktu informovala klasická média z éry studené války. Abychom si mohli udělat ucelený obraz, bylo třeba zvolit zástupce medií na obou stranách studené války – mediální zástupce z východního bloku i zástupce medií ze západního světa. Jako zástupce média ze zemí východního bloku, jsem zvolil ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa, Rudé právo. Co se západních medií týče, jako zástupce jsem vybral americké periodikum New York Times. Cílem mé práce bude vybrat zásadní okamžiky konfliktu v Afghánistánu a poté sledovat jejich zobrazení v obou periodikách. Tato zobrazení pak budeme kvalitativně analyzovat, a zkoumat, zdali se periodika ve svých zmínkách o konfliktu přiklonily k jedné ze zúčastněných stran.

Nabízí se otázka, proč právě Rudé právo a New York Times. Rudé právo bylo v období totality hlavním periodikem v Československu, mělo největší náklady a vycházelo pravidelně od konce

¹ HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*. Přeložil Bořek NEŠKUDLA. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-630-7.

druhé světové války až do listopadové revoluce. Díky celkovému významu periodika je proto dobrý předpoklad většího množství příspěvků ohledně konfliktu v Afghánistánu. Vzhledem k silnému spojení deníku s komunistickou stranou, lze očekávat, že se Rudé právo nijak nevzpíralo stranické linii ve své tvorbě. Rudé právo „odolalo“ i významnému mediálnímu uvolnění během „Pražského jara“, včetně následného post-okupačního období, kdy na krátkou dobu mohla československá média improvizovaně vydávat tvorbu bez cenzury. Dá se tedy očekávat, že v době sovětské invaze do Afghánistánu, se Rudé právo vydalo cestou podpory Sovětů. Očekávám však, že by se potenciálně v závěrečné části konfliktu mohl pohled na sovětské angažmá ze strany Rudého práva změnit. Na rozdíl od periodik východního bloku, fungovaly New York Times po celou dobu své existence svobodně a bez cenzury vládního orgánu. Je jisté, že názor New York Times na sovětskou válku v Afghánistánu se bude lišit od Rudého práva, bude však zajímavé sledovat, jaké stanovisko Times zaujaly vůči útrapám afghánskému lidu, nebo působení sovětských vojáků. Lze očekávat, že jako nezávisle fungující periodikum budou na konflikt nahlížet spíše jako nehumánní akt války.

Práce je rozdělena na tři hlavní části. První se bude věnovat historickému pozadí konfliktu, jeho příčině, detailech o hlavních zúčastněných zemích a také přehledu o průběhu konfliktu, od začátku až do konce. Další část se bude věnovat praktické analýze, kde budou stanoveny hlavní výzkumné otázky a práce se zaměří na zobrazení konkrétních částí konfliktu v obou periodikách. Následně budou získané příspěvky zkoumány pomocí stanovených výzkumných otázek. Třetí část bude zaměřena na zhodnocení získaných poznatků.

1.1 Oznámení o vychýlení od původní teze

Při tvorbě této práce nastala odchylka od původní struktury, která byla stanovena v tezi této práce. V rámci teze bylo provedeno několik úprav, především byly dodány dvě samostatné kapitoly do praktické části, týkající se charakteristiky obou periodik, abychom se s nimi mohli v práci lépe seznámit. Další změnou bylo vyřazení zdroje „*Dějiny Ruska 20. století – 2 díl*“, od autora Andreje B. Zubova, vzhledem k jeho stále nedostupnosti v knihovně. Tento zdroj byl nahrazen hned dvěma zdroji, které se soustřeďují na téma historie Sovětského svazu a komunismu. Jedná se o tituly „*Vzestup a pád komunismu*“² od autora Archie Browna, a „*Vzestup a pád Sovětské říše*“³ od autora Briana Croziera.

² BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

³ CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

2. Historický přehled

„Puzikov a ostatní výsadkáři padli do vody, ponořili hlavy a lačně chlemtali,....při tomto osvěžujícím zážitku, kdy si nikdo z přítomných nedovedl představit, že by v životě mohlo být větší slasti, než cachtat se v ledové vodě, zazněl v horské soutěsce velmi jasně pouhý jeden výstřel,.... Voda kolem nich se barvila krví jednoho z jejich kamarádů, který už tíhu nelidských válečných podmínek a kdoví proč právě u vody, která bývá spojována se životem, skoncoval vlastní rukou s tím svým.“⁴

Když dne 27. prosince roku 1979 zaútočily sovětské speciální jednotky na prezidentský palác v Kábulu, nikdo a už vůbec ne sovětské vrchní velení a vedení Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) nečekal, že se z této „mírové operace“ stane deset let dlouhý a mimořádně krvavý konflikt. Konflikt, který bude mít dalekosáhlé důsledky pro všechny zúčastněné strany a stane se jedním z důvodů pádu supervelmoci, zvané Sovětský svaz. Jak se však stalo, že země, zmítaná nepokoji a občanskou válkou, *země pastevců a zemědělců*⁵, bez efektivního vládního aparátu a solidních ozbrojených složek, byla příliš tvrdým oříškem k rozlousknutí pro nejen Sovětský svaz, ale také britské impérium před ním a dost pravděpodobně i Spojené státy americké po něm?

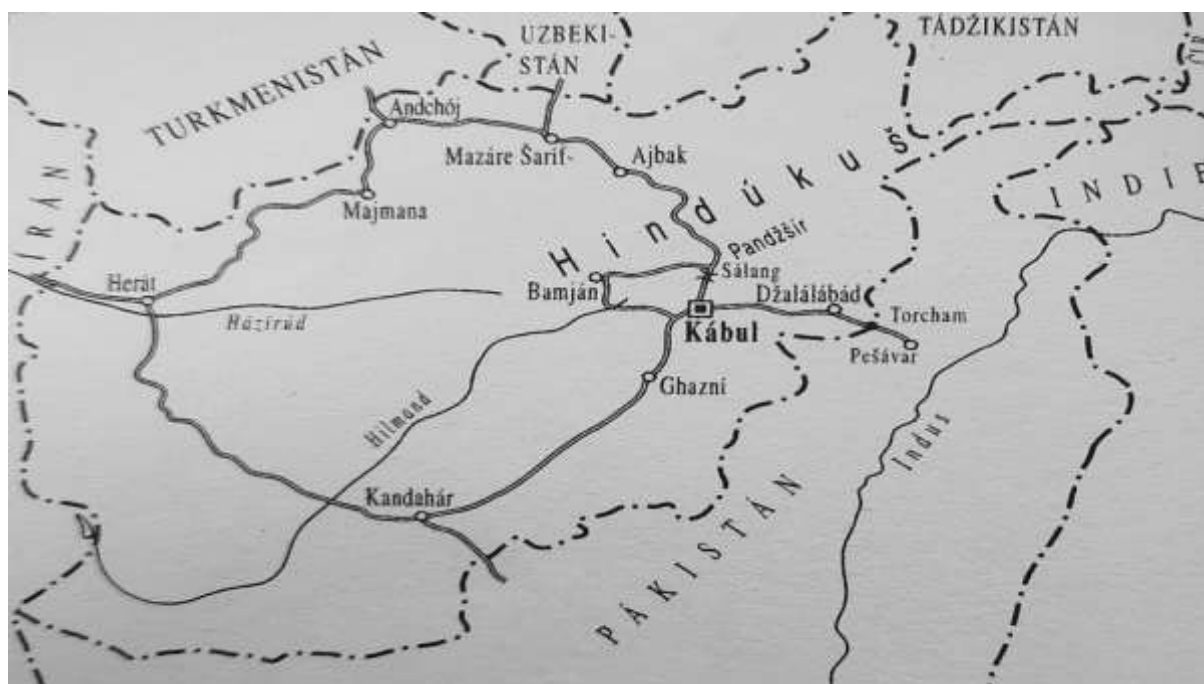
Vše začalo, paradoxně, tzv. Mírovou operací k ochraně výkvětu socialistické revoluce a lidu Afghánistánu před imperialistickou agresí. Ve skutečnosti se však Sovětský svaz rozhodl ukončit sérii vnitřních politických konfliktů, odehrávajících se mezi členy Lidově demokratické strany Afghánistánu (LDSA). Tyto konflikty postupně přerostly v krvavou rež o to, kdo z předních „revolucionářů“ bude vládnout Afghánistánu. Když pak se ve světle stupňující se občanské války mezi klany bojovníků v horách, sílicí islámské revoluce a nepokojů v řadách obyvatelstva, rozhodl ministerský předseda Hazifulláh Amín zavraždit úřadujícího prezidenta Tarákiho, a to bez vědomí Moskevského politbyra, rozhodlo se politbyro zasáhnout. Těsně po Vánocích tedy sovětská vojska překročila hranice přes reku Amurdaju, skrze tzv. *“Most přátelství”*⁶ a otevřela tím dlouhou a bolestnou anabázi. Konflikt z velké části postrádal klasické obrazy zákopů, ucelených linií a obrovských vojenských operací z dob první a druhé světové

⁴ ŠIŠKA, Jiří F. *Prokletá válka: Afghánistán - moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989*, Olomouc: Votobia, 1999, s. 165. ISBN 80-7198-380-2.

⁵ HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*, Přeložil Bořek NEŠKUDLA. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 148. ISBN 978-80-7429-630-7

⁶ ŠIŠKA, Jiří F. *Prokletá válka: Afghánistán - moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989*, Olomouc: Votobia, 1999, s. 18. ISBN 80-7198-380-2.

války. Charakter konfliktu se mnohem více podobal tzv. guerillové válce. Válce, která o čtyři roky dříve přinesla debakl i úhlavnímu nepříteli SSSR – Spojeným státům americkým. Recept Sovětů pro úspěch v této „mírové operaci“ ležel zprvu na lokálních vojenských akcích vedených proti povstaleckým „bandám“, snaze o získání přízně obyvatelstva, a nastolení politické situace ve prospěch socialismu. Aby se vyvaroval stejného osudu, který potkal Spojené státy ve válce ve Vietnamu (kde eventuelně sloužilo na půl milionu amerických vojáků a ani přesto nedokázaly Spojené státy zvítězit), zvolil Sovětský svaz cestu spíše menšího kontingentu, konkrétně 40. armády – Omezeného kontingentu sovětských vojsk (OKSVA)⁷, o velikosti asi osmdesát tisíc mužů s cílem získat si přízeň a podporu místního obyvatelstva a vybudovat samostatnou afghánskou armádu. Vyslané jednotky však byly koncipovány spíše pro frontální boj v klasickém evropském podnebí proti konvenčním silám a postrádaly jakékoliv vhodné vybavení pro guerillový boj v horkých afghánských soutěskách, nebo v několik metrů hlubokém sněhu na úpatí pohoří Hindúkuš. Následná opotřebovávající válka, do níž Sovětský svaz se stále zaostávajícím hospodářstvím a neflexibilním průmyslem zabředl, znamenala již jen větší prohloubení krize, do které se dostal již před jejím počátkem a která eventuelně znamenala jeho konec.

Stručná mapa Afghánistánu⁸

⁷ OKSVA = Omezený kontingent sovětských vojsk v Afghánistánu

⁸ MAREK, Jan. *Stručná historie států – Afghánistán*. Praha: Libri, 2003, s. 2. ISBN 80-7277-128-0.

2.1 Situace v SSSR

Krise v Sovětském svazu bujela již nějakou chvíli, ačkoliv v roce 1979 se nezdálo, že by tato supervelmoc, jakkoliv zaostávala za svým úhlavním nepřítelem v podobě USA. V očích západního světa byla země již 15 let vedena pevnou rukou prvního tajemníka KSSS, Leonida Iljiče Brežněva. Jeho nástup do vedoucí pozice proběhl téměř přesně dva roky poté, co vyvrcholila tzv. Kubánská krize⁹, kde se Spojené státy s prezidentem Kennedym dostaly velmi blízko jadernému konfliktu se Sovětským svazem, v té době vedeným prvním tajemníkem Nikitou Chruščovem. Chruščovova vláda znamenala pro SSSR divoké období. Toto období se vyznačovalo jednak množstvím hospodářských reforem a také množstvím změn v sovětské zahraniční politice, které ne vždy sklidily patřičný úspěch. Avšak politicky nejzásadnější Chruščovův počin se udál v únoru roku 1956, kdy na tajném XX. sjezdu KSSS ve svém projevu přednesl kritiku Stalinovy osobnosti a jeho vlády. Tento projev pobouřil nejen členy politbyra, ale také některé spřátelené státy (projev též přispěl k čínsko-sovětské roztržce). Mezi předními členy politbyra tak rostla nespokojenost s Chruščovovým stylem vládnutí, které podle nich mohlo mít fatální důsledky na stabilitu a prosperitu SSSR.¹⁰ Tato nespokojenost pak vyústila v jeho odvolání v roce 1964 a nahrazení právě Brežněvem.

Sovětská politika za Brežněvovy vlády spíše omezila vývoz revoluce do zemí třetího světa, avšak na místo toho se zaměřovala na posílení své mocenské pozice v již spřátelených státech a expandovala spíše díky smlouvám o přátelství a hospodářské, či vojenské pomoci. I díky tomu se na povrch také začínaly dostávat vnitřní hospodářské problémy svazu. Služby a zkolktivizované zemědělství se nacházely v zuboženém stavu, jelikož sovětský svaz se stále soustředil na těžké strojírenství, na úkor vývoje nových technologií. Ztráty, které sovětská ekonomika utrhla, byly až do teď úspěšně „lepeny“ pomocí těžby a vývozu nerostného bohatství, jako ropa a zemní plyn. SSSR aktivně pracoval na zamezení jakéhokoliv náznaku demokratizace, či odklonu od dohodnutých poměrů ve spřátelených státech. V takovém případě Sovětský svaz rychle přispěchal na „pomoc“ svým revolučním bratrům, potlačit kontrarevoluci a nastolit v dané zemi komunistický pořádek. Brežněv a vedení Sovětský svazu již v roce 1968 dokázalo, že nestrpí jakékoliv vychýlení z politiky jedné strany. V onom roce, dne 21. srpna, spolu s vojsky čtyř dalších států Varšavské smlouvy, byla provedena invaze do Československa, aby byl potlačen proces „Pražského jara“. Tento akt ukázal, že Sověti se jen

⁹ CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

¹⁰ CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

tak nevzdají svého vlivu ve spřátelených státech a pro jeho udržení jsou ochotni doslova prolít krev, jak svých vojáků, tak i obyvatel Československa¹¹.

Sovětský svaz tvořilo od šedesátých let 15 menších republik, z toho celkem 3 tvořily severní hranici Afghánistánu se Sovětským svazem¹². Pro Sovětský svaz měl tedy Afghánistán nesmírný význam. Jednak mohl působit jako ochranné nárazníkové pásmo proti případné invazi nepřátel ze směru Indie a Pákistánu, a jednak mohl být použit jako odrazový můstek pro případný sovětský útok jižním směrem na střední a dálný východ. Potřeba disponovat jistou „ochrannou zónou“ ještě více vzrostla po ukončení sovětsko-čínského přátelství na přelomu šedesátých let, které vyústilo v desítky let trvající roztržku.¹³

Bylo tedy v zájmu Sovětů, aby si s Afghánistánem budovali „vřelé vztahy“, resp. aby aktivně zasahovali do jeho politického směru. K pozdější snaze mít Afghánistán pod kontrolou nemalou měrou přispěl také fakt, že nejvýznamnější a největší sovětský kosmodrom Bajkonur, se nachází na nynějším území Kazachstánu (taktéž tehdejší SSSR), nedalo hranic s Uzbekistánem. Pokud by Sovětský svaz přišel o Afghánistán, Bajkonur, chloubu sovětského vesmírného programu, by se ocitla bez ochranného pásma a doslova „v dostřelu“ západních mocností. V rámci udržování dobrých vztahů Sověti během let postupně pomohli zbudovat afghánskou infrastrukturu a armádu, dokonce umožnili stovkám afghánských důstojníků, studium na Moskevské vojenské akademii. LDSA však v zemi nepůsobila tak jak by si KSSS přálo. Spíše naopak. Jednak se dlouho nebyla schopna dostat k moci, a také vzájemné rozepře mezi jejími členy a boje o vedoucí posty vedly k nespokojenosti civilního obyvatelstva, posléze k jeho povstání a k celkové nestabilitě země. To poté vrhalo špatné světlo jak na Sovětský svaz, tak na celou komunistickou ideologii. Paradoxně, ještě v roce 1978 bylo sovětské vrchní velení pevně přesvědčeno, že by k žádné invazi do Afghánistánu nemělo dojít – a to přesto, že Afghánské vedení strany o pomoc přímo několikrát požádalo.¹⁴

Od převratu, který afghánští komunisté v roce 1978 zosnovali, se Sověti zdánlivě distancovali. Po převratu se na okamžik zdálo, že by nový prezident Tarákí (kterého však pomohla KGB „doporučit“) mohl představovat konečně stabilní spojení. Brežněv si Tarákího považoval a měl s ním velmi dobré vztahy. Avšak, když byl o necelý půlrok později Tarákí zabit svým nástupcem a předsedou vlády Amínem, bylo spojení pryč. Uvnitř vedení KSSS se mísilo

¹¹ BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

¹² Jednalo se o Turkmenistán, Tádžikistán a Uzbekistán

¹³ BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

¹⁴ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

překvapení a vztek, jelikož Amín je o svém záměru převzít moc neinformoval, ujal se prezidentského křesla a hrdě se prohlásil za přítele SSSR. Chaos, který v Afghánistánu s Amínovou vládou nastal, postavil Sověty před skličující otázku. Máme se zapojit? Máme riskovat válku, kterou si nikdo z nás nepřeje? Důležitou úlohu v této fázi sehrála především KGB, která se domnívala, že Amín má vazby na americkou CIA a potenciálně chystá další převrat, tentokrát však na stranu Spojených států. Zdali jsou tyto informace pravdivé, nám není známo, ovšem víme jistě, že se ve vedení KSSS formoval úzký, ale vlivný kruh osob (jako byl například šéf KGB Jurij Andropov), který se vyslovoval pro uskutečnění invaze a jako důvod používal nejen onu teorii KGB¹⁵, ale také promyšlený systém hesel o „pomoci revolučním bratrům a nutnosti aktivně bojovat proti imperialismu“. Jejich naléhání podlehl i stárnoucí Brežněv, kterého ovlivnila i vražda Tarákího. Ironicky se tak zprvu nerozhodné vedení Sovětského svazu stalo obětí svých vlastních „přesvědčovacích a ospravedlňujících“ praktik. Dne 12. 12. 1979 se vrchní vedení Sovětského svazu rozhodlo (ke značnému překvapení široké veřejnosti – a dokonce i samotné armády) pro invazi do Afghánistánu.¹⁶

2.2 Situace v Afghánistánu

„I would say that this country is, perhaps, a few centuries behind when it comes to a lot of advancements, but the ingenuity of the human mind is alive and well there, when it comes to ways to kill people.“¹⁷

- Andy Stumpf, U.S. Navy SEAL officer (retired)

Afghánistán je převážně hornatým vnitrozemským státem, který vznikl během 18. století jako afghánská říše, důsledkem sjednocení veškerých islámských kmenů na tehdejší afghánské území. Jeho zakladatel, Ahmád chán Abdálí přinesl, díky vojenským výpravám do Indie, nesmírné bohatství a z toho pramenící prosperitu. Území zároveň nabylo velkého strategického významu, jelikož před něj vedly důležité obchodní stezky, které spojovali arabský svět s Indií. Na přelomu 18. a 19. století se Afghánistán rozpadl na několik knížectví. Toho se snažilo využít tehdejší Britské impérium, které expandovalo v Indii a nyní se snažilo získat území Afghánistánu právě pro jeho strategickou polohu. Spolu s Britským impériem se do zápasu o

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ Andy Stumpf. *Cleared hot podcast* [online]. Spojené státy, 15. 6. 2020, [cit. 1.3. 2021]. Episode 132 – Nick Norris part 1. Dostupné z

https://www.youtube.com/watch?v=fSSspBL7uik&t=2207s&ab_channel=ClearedHotPodcast

„zemi pastevců a zemědělců“¹⁸ zapojilo politicky též carské Rusko. Po neúspěšném pokusu Britů přimět Afghánce, aby přerušili styky s carským Ruskem, vypukla v roce 1838 první Britsko-afghánská válka. Angličané dobili po tvrdých bojích klíčová města i průsmyky, avšak vůdci klanů v horách se nevzdali a vedli proti britským jednotkám vysoce účinnou partizánskou válku, která donutila Impérium k ústupu v roce 1842. Britové se vrátili o třicet let později, aby odčinili potupnou porážku a v roce 1788 obsadili Afghánistán. Nová vláda pod britským dohledem měla však krátkou životnost. Nerovnoprávné dohody, které Britové donutili afghánskou vládu uzavřít, odstartovaly bouři nepokojů, které nemohla imperiální armáda kontrolovat. Po několika vojenských porážkách se tak Britská armáda opět dala na ústup.

Mocenské hry Británie a Ruska o vliv nad Afghánistánem zapříčinily, že se počátkem 20. století jednalo o jednu z nejzaostalejších zemí v regionu. Postupně se však ve státě začaly uplatňovat nové reformy, které měli na svědomí především mladí, muslimští intelektuálové. Tyto reformy pomalu přinášely změny v politice, hospodářství, školství. Opravdový zvrat nastal v roce 1919, kdy levicově zaměřený emír Amanulláh vyhlásil afghánskou nezávislost na Británii a zároveň navázal vztahy s novou sovětskou vládou Vladimíra Iljiče Lenina. V závislosti na tento vývoj se Britové opět rozhodli pro vojenskou intervenci, jelikož neměli ani nejmenší zájem ztratit vliv nad tímto územím. Ještě ten rok vstoupila na afghánské území obří armáda, která čítala přes 300 000 mužů. Boje však trvaly jen krátce, jelikož se Britové obávali možného vnitřního konfliktu v Indii. Boje se tak přenesly, z měst a průsmyků, na jednací stoly. I přes britský nátlak se podařilo emíru Amanulláhovi nakonec prosadit podepsání mírové dohody, čímž Britové de facto uznali nezávislost Afghánistánu.¹⁹

Po vyhlášení nezávislosti nastala doba reforem, jejichž postupné zavádění ne vždy vyústilo v očekávaný efekt. Mladé levicové hnutí, které se ujalo na vlády ve dvacátých a třicátých letech se snažilo inspirovat v zahraničí a postupně docílit progresivních změn v hospodářském, sociálním i kulturním sektoru. Nová vláda však po celou dobu narážela na odpor velké části obyvatelstva. Byli to především islámští duchovní a vůdci horských kmenů bojovníků, kteří zcela odmítali radikální kulturní reformy, které měli snížit vliv náboženství na řízení země. Četná povstání a nepokoje, donutila levicové hnutí k ústupu. Afghánistán se poté stal islámským královstvím, které, i přes četná bouřlivá období, přetrvalo až do roku 1973, kdy se v zemi odehrál jeden z mnoha převratů. Coby prezident se moci chopil Muhammad Daúd, který

¹⁸ HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět. Přeložil Bořek NEŠKUDLA. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 148. ISBN 978-80-7429-630-7.

¹⁹ MAREK, Jan. *Stručná historie států – Afghánistán*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-128-0.

byl bratranec bývalého krále a předtím zastával funkci premiéra v monarchii. Byly vyhlášeny nové plány a reformy, které však nová vláda zaváděla pomalu, nebo vůbec. Mezi chudým obyvatelstvem panovala nespokojenost, především díky nesplněným slibům o pozemkových reformách. Toto obratně využila levice, konkrétně již zmíněná LDSA. Roztříštěným frakcím LDSA se podařilo po dlouhé době sjednotit a vymyslet společný plán na převzetí moci v Afghánistánu. 27. dubna 1978 byl tak proveden další převrat, kterým moc padla do rukou LDSA a vznikla nová Afghánská demokratická republika v čele s Núr Muhammadem Tarákím. Opět se začalo diskutovat o pozemkové reformě, zajištění rovnoprávnosti žen, zlepšení vzdělanosti a gramotnosti, zavedení spravedlivých lidových soudů. A opět se zde objevil tvrdý odpor většiny obyvatel, jež byli hluboce věřící muslimové, kteří jako jedinou autoritu uznávali své duchovní a Alláha. Tarákí také navázal určitou formu spolupráce se Sovětským svazem (především si získal Brežněva do své přízně), předtím, než byl v září 1979 v důsledku stranických potyček zatčen a popraven jeho nástupcem, členem ústředního výboru LSDA, Hafízulláhem Amínem.²⁰

Pro zajímavost, když Tarákí přezval v Afghánistánu moc, jeho nástupcem se stal muž jménem Babrak Karmal, významný člen LSDA. Poté co v zemi vypukly nepokoje mezi nejrůznějšími stranickými frakcemi, byl Babrak odsunut z hlavní politické scény samotným Tarákím. Babrak byl poslán do Československu jako afghánský velvyslanec, kde začal plánovat kroky ke svržení Tarákího. Prezident se o jeho aktivitách dozvěděl, z funkce jej odvolal a nařídil mu vrátit se zpět do Afghánistánu. Babrak Karmal se ze strachu o svůj život odmítl vrátit do své rodné země a se souhlasem Gustava Husáka se téměř rok skrýval na Slovensku²¹. Tento muž, který kdysi býval druhým nejvyšším představitelem po Tarákím, sehraje ještě v Afghánském příběhu důležitou roli.

Nepokoje brzy přerostly v občanskou válku, kde se proti novému prezidentovi spojili členové pravicových frakcí a bojovníků za svobodu, tzv. *Mudžáhidů*.²² Amínovi došlo, že jeho strádajícímu režimu hrozí rychlá vojenská porážka, a tak již na podzim roku 1979 začal žádat Sovětský svaz vojenskou pomoc. Ten zprvu odmítal, jelikož Amínův styl vlády neschvaloval, a navíc nechtěl být spojován s nefungujícím režimem. Ale problémy, které Amín působil ve jménu socialismu, teorie o jeho napojení na CIA a možnost převzít otěže ve strategicky položeném státě, působily jako lákavá pobídka pro SSSR, který se nakonec rozhodl vložit do

²⁰ MAREK, Jan. *Stručná historie států – Afghánistán*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-128-0.

²¹ Tamtéž

²² Tamtéž

celé záležitosti. Došlo k vzájemné dohodě, která oficiálně umožňovala Rudé armádě obsazení určitých strategických bodů. Dohoda s sebou nesla také podmínku, že cizí vojska opustí zemi do poloviny roku 1980. Avšak sovětské vedení se tajně rozhodlo, že Amína během nastávající vojenské operace odstraní a celou situaci bude řešit po svém.^{23 24}

2.3 Přehled o konfliktu

Jako oficiální datum počátku invaze do Afghánistánu bychom mohli považovat 25. prosince 1979, kdy na letištích v hlavním městě Kábul a v Baghrámu, v noci přistály obrovské transportní letouny, které dopravily do země první výsadkové jednotky s technikou. Počáteční akce armády spočívaly pouze ve vybudování předmostí, obsazení rozhlasových stanic a blokování cest v případě odporu afghánské armády, která spolu s prezidentem Amínem neměla o stávajícím měřítku sovětské „pomoci“ ani potuchy. Dne 27. prosince se již na území Afghánistánu nacházely tři mobilní divize Rudé armády spolu se speciálním úderným komandem Zenit, tvořeným jednotkami KGB a Specnaz (jednotka zvláštního určení)²⁵. Cílem tohoto komanda bylo zaútočit na palác Tadž-Bek a odstranit Amína, operace nesoucí kódové označení „*Bouře – 333*“.²⁶ Došlo zde k prvnímu většímu použití zbraní. Po tvrdém boji byl palác dobyt a speciální komando Amína skutečně odstranilo.²⁷

Sověti se přes drobné komplikace postupně zmocnili všech klíčových objektů a komunikačních uzlů. Oficiální vyjádření ohledně Amínova zmizení byla, že byl zatčen a předán afghánskému lidovému soudu, kde byl později popraven. Jeho nástupce, již zmíněný Babrak Karmal, byl Sovětským svazem dosazen jako nový prezident Afghánistánu. Sověti se však začali okamžitě dopouštět stejných chyb, jakých se dopustili Britové. Krátce po dosazení Karmala do prezidentského křesla, pochopili, že není schopný samostatně vést stát. Jeho komunikace se ostatními členy vlády byla na špatné úrovni a vše taktéž komplikovala jeho záliba v alkoholu²⁸. Bylo rozhodnuto, že se Sovětská armáda v Afghánistánu zdrží, dokud Karmal neupevní svou pozici. To samozřejmě vyvolalo znepokojení mezi obyvatelstvem, které sice přítomnost

²³ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

²⁴ ŠIŠKA, Jiří F. *Prokletá válka: Afghánistán - moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989*. Olomouc: Votobia, 1999, s. 18. ISBN 80-7198-380-2

²⁵ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

²⁶ Tamtéž

²⁷ ŠIŠKA, Jiří F. *Prokletá válka: Afghánistán - moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-380-2

²⁸ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

nevěřících vojáků zprvu uvítalo, ale rozhodně nestálo o jejich trvalý pobyt. Již v únoru musela nově dosazená vláda čelit povstání v Kábulu, které organizovaly pravicové frakce. Povstání bylo rychle poraženo díky sovětské materiální a technologické převaze, Sovětům však došlo, že budou muset počítat i s ozbrojeným odporem civilního obyvatelstva.²⁹

OKSVA se velmi rychle octila v choulostivé situaci. Po celý rok 1980 se připravovala na odchod z Afghánistánu, jelikož většina členů vedení kontingentu věřila, že dosáhli stanoveného cíle a nyní mohou jet domů. Zároveň se snažila vybudovat schopnou afghánskou armádu, která by mohla případně čelit množícím se povstaleckým skupinám v horách. Avšak kontingent musel provádět vlastní vojenské operace bez podpory, jelikož afghánskou armádu nebylo možné považovat za efektivní bojovou sílu a její členové se nechtěli zapojovat do boje proti svým muslimským bratrům na straně nevěřících – a tak houfně dezertovali, nebo přímo přepadávali sovětské jednotky ze zálohy³⁰. Hlavní tíha bojových operací tak ležela na OKSVA, která neměla dostatek prostředků na to, aby mohla efektivně zasáhnout.

Ve jménu tzv. „Džihádu“, neboli svaté války, začali přes hranici s Pákistánem do Afghánistánu proudit tisíce ozbrojených mudžáhidů, kteří posílili už tak rychle rostoucí hnutí odporu v horských oblastech. Pokud se výsadkovým jednotkám povedlo jednu horskou oblast vyčistit od povstalců (většinou za cenu nesmírných ztrát), bylo nutné jednotky stáhnout, protože OSKVA neměla dostatek bojového personálu k udržení dobytých území. Povstalci se pak do této oblasti zpravidla vrátili a dále podnikali své výpady. Jednotlivé vojenské operace nepřinášely žádný viditelný výsledek, stejně jako zaváděné reformy a plánované hospodářství, podporované stovkami a později tisícovkami sovětských poradců. Afghánci na oko spolupracovali se Sověty, avšak většina z nich potají podporovala mudžáhidy. V roce 1982 zemřel Leonid Brežněv a každému členovi politbyra bylo jasné, že konflikt v Afghánistánu přináší Sovětskému svazu pouze potíže. Problém však spočíval v neschopnosti režimu přiznat, že selhal v řešení této krize. Detaily války se prvních několik let před veřejností tajily. Vojáci, kteří se vraceli domů nesměli o konfliktu mluvit, dokonce jim byla zakázána návštěva Moskvy během letních Olympijských her (jež byly z tohoto důvodu hromadně bojkotovány), aby nemohli podat svědectví o prožitých útrapách.³¹ Snaha o utajení došla až do takové míry, že

²⁹ MAREK, Jan. *Stručná historie států – Afghánistán*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-128-0.

³⁰ Tamtéž

³¹ HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*. Přeložil Bořek NEŠKUDLA. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-630-7.

padlí vojáci byli často uloženi do pevně uzavřených zinkových rakvích, které byli předávány rodinám uprostřed noci.³²

Po Brežněvově smrti se bývalý šéf KGB, Jurij Andropov, stal novým generálním taje. Jedním z úkolů, které si zadal, nebylo vyřešit afghánskou situaci, nýbrž korupci mezi členy politbyra³³. Sověti však stále disponovali značnou údernou silou a jejich lepší vybavení, a také především letecká podpora vrtulníků jim umožňovala dosáhnout několika lokálních vítězství. Za Andropova došlo k posílení OKSVA na 120 000 mužů a zároveň do upadající afghánské ekonomiky proudili další sovětsí poradci. Došlo ke zlepšení situace pro sovětskou armádu, která na chvíli držela iniciativu proti rostoucím povstaleckým bandám. Konečné vítězství však bylo daleko.

Jurij Andropov se již otázce ohledně afghánského problému zásadněji věnovat nestihl. Roku 1984 zemřel a na jeho místo nastoupil Konstantin Černěnko, kterého trápily četné zdravotní problémy. Přesto dokázal nařídít sovětským silám v Afghánistánu provádět intenzivní plošné bombardování měst, která byla považována za povstalecká centra³⁴. Rok 1984 znamenal velký skok ve schopnosti mudžáhidů vést válku, na hranici s Pákistánem rostly výcvikové tábory pro mudžáhidy, financované USA, Pákistánem nebo Saudskou Arábií, kde si povstalci osvojovali bojové dovednosti. Proslulost některých místních velitelů nabyla doslova legendárního rozměru. Například Ahmad Šáh Masúd, který dokázal Sovětům úspěšně vzdorovat v klíčovém Pandžšírském údolí, a dokonce je přiměl k jednání, které vedlo ke krátkodobému zastavení palby³⁵. Sověti pomalu ztráceli iniciativu a nepomohlo ani plošné bombardování, vedené s cílem demoralizovat obyvatelstvo. Právě naopak, bombardování a miny sice způsobily obyvatelstvu obrovské ztráty na životech, ale místo demoralizace jen posílily bojového ducha Afghánců a prohloubily nenávisť vůči sovětským vojákům.

Přelom do roku 1985 přinesl změny, jak na sovětské, tak na afghánské straně. Povstalci se nyní mohli měřit se schopnostmi sovětských vojáků. Jejich taktika byla založena na stylu „udeř a uteč“, která slavila proti OKSVA úspěch. Sověti však stále měli převahu v technice, která mnohá střetnutí rozhodovala – především se jednalo o vrtulníky, jako transportní Mi 8 a pověstný bitevní Mi 24.³⁶ Množství mrtvých sovětských vojáků však děsilo politbyro a

³² Tamtéž

³³ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

³⁴ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž

především muže, který se měl za nedlouho stát budoucí hlavou Sovětského svazu. Po smrti Konstantina Černěnka nastoupil do funkce generálního tajemníka Michail Gorbačov. Ten o afghánském konfliktu dobře věděl a uvědomoval si, jak velké problémy činí tento konflikt nejen sovětskému lidu, ale i ekonomice. Válečné náklady začínaly přesahovat schopnosti sovětského centrálně plánovaného hospodářství. Ukončení války by však znamenalo pro sovětské vedení jeden zásadní problém. Muselo by přiznat porážku před svými nepřáteli na západě. A tak se Gorbačov pokusil o téměř nemožné, tj. stáhnout sovětská vojska z Afghánistánu, aniž by se zdálo, že utrpěla porážku. Opět byl kladen důraz na vybudování afghánské armády a z prezidentského postu byl odvolán neschopný Babrak Karmal na jehož místo dosadili Sověti nadějnějšího Muhammada Nadžíbulláha.³⁷

V roce 1981, byl v amerických prezidentských volbách zvolen republikánský kandidát Ronald Reagan, který byl tvrdým kritikem komunismu a Sovětského svazu. Pod Reaganovou administrativou sloužilo na vysokých postech mnoho Američanů, kteří pamatovali potupu, jež se USA dostalo ve Válce ve Vietnamu. Nyní v Afghánistánu, dostali možnost Sovětům způsobit podobné problémy. Reagan, kongres a CIA, byli pevně rozhodnuti nechat Sovětský svaz na afghánských horách vykrváčet. Mudžáhidové proto měli jejich plnou podporu v boji se Sověty, dokonce samotného Reagana navštívila delegace kmenových bojovníků v Bílém domě v roce 1983³⁸. Míra podpory se v průběhu let navyšovala, ovšem bylo to právě až na přelomu let 1985 a 1986, (poté co byl Reagan zvolen opět do úřadu) kdy byly Mudžáhidům poskytnuty dosud nevídané finanční prostředky a zbraně. Byly to především rakety moderní Stinger, které tak citelně zasáhly do konfliktu. Lehká, jednoduchá na použití, zato však velmi spolehlivá raketa Stinger byla ideálním prostředkem pro Mudžáhidy v boji proti sovětské vzdušné nadvládě, která Sovětům pojistila těch několik málo vítězství. Jak se sovětská letadla a vrtulníky od podzimu roku 1986 s pravidelností řítily v plamenech k zemi, bylo sovětskému vedení jasné, že SSSR je na cestě za porážkou.³⁹

Michail Gorbačov tlačil jak na politbyro, tak na armádu, aby uspíšilo stažení sovětských vojsk. Situace však byla komplikovaná. Afghánská armáda ani po 7 letech konfliktu nebyla schopna samostatného působení. Většinu bojové činnosti po dobu trvání konfliktu vykazovala

³⁷ HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*. Přeložil Bořek NEŠKUDLA. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-630-7.

³⁸ INGERSOLL, Geoffreyl. That Time Ronald Reagan Hosted Those 'Freedom Fighters' At The Oval Office. Insider.com [online]. 2013, 10. 2. 2013 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/reagan-freedom-fighters-taliban-foreign-policy-2013-2>

³⁹ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

především OKSVA, která nyní přecházela do defenzívy v přípravě na stažení ze země. Uzavírala se lokální příměří s kmenovými vůdci, aby bylo zamezeno ztrátám při ústupu. V politbyru však panovaly obavy, že rychlé stažení kontingentu způsobí to, že Sověti ztratí před světem svou „tvář“. Ač byl Michail Gorbačov ve svém řízení a vystupování v čele Sovětského svazu progresivní a přelomový, ani on nechtěl dopustit možnou mezinárodní ostudu, která by potenciálně komplikovala snahy o navázání přátelských vztahů, například s Africkými zeměmi.⁴⁰ Co dále bránilo v rychlém stažení vojsk byla naivní představa některých vlivných členů politbyra a také samotného Nadžibulláha, že lze stále dosáhnout vítězství a stability v regionu. Nadžibulláh velmi o setrvaní OKSVA v zemi, jelikož věděl že jeho armáda by bez pomoci sovětských vojáků nemohla vést boj proti mudžáhidům. Na základě rozkazu politbyra bylo rozhodnuto provést masivní ofenzivu, která otevře skalní průsmyky, které kontingent potřeboval pro ústupu a zvrátí iniciativu zpět do sovětských rukou. Tím by OKSVA získala čas na reorganizaci a připravila vhodné podmínky pro afghánskou armádu, aby převzala hlavní otěže. Operace Magistrála začala v listopadu 1987. Ač byl útok velkým taktickým vítězstvím sovětů, strategicky se nepodařilo dosáhnout téměř ničeho. Poté co obsadili klíčové body, se sovětské výsadkáři museli stáhnout zpět na své základny. Tam, kde se sovětským velitelům povedlo dojednat zastavení palby, útok dokonale zpřetrhal jakoukoliv důvěru mezi Sověty a lokálními vůdci.⁴¹

Na počátku roku 1988 už bylo i sovětskému vedení víceméně jedno, s jako tváří z Afghánistánem odejde, jelikož ekonomická a politická situace začínala být neúnosnou. Mezi bojovými operacemi tak SSSR usedl k jednacímu stolu s USA a Pákistánem, který byl hlavní transferní zemí pro podporu Mudžáhidů (a veškeré protisovětské aktivity podporoval). Sověti se jednáním snažili docílit ideálních podmínek pro zachování sovětsko – afghánského přátelství a spolupráce, kde by SSSR stále podporoval Nadžibulláha, a Pákistán by přestal přijímat pomoc od USA a přestal poskytovat pomoc Mudžáhidům. Dohoda, která z tohoto jednání vzešla, nevyřešila ani jeden z nastolených problémů. Sověti vyhlásili postupné stažení sovětských vojsk v několika vlnách. Sovětská veřejnost taky konečně mohla, díky „glasnosti“^{42 43}, vidět

⁴⁰ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánem*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

⁴¹ Tamtéž

⁴² Glasnost – jeden z vyhlášených programů Michaila Gorbačova. Program částečně uvolnil cenzurní praktiky a umožnil sovětskému obyvatelstvu získat alespoň nějaké informace o afghánském konfliktu.

⁴³ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánem*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

zmar, který tato nesmyslná válka jejich synům a otcům přinášela. Pomalu ustupující kolony se stále dostávaly do léček, ve kterých trpěly značné ztráty.

Dne 15. února 1989 přešel přes řeku Amurdaju (hranice Afghánistánu a SSSR), poslední sovětský tank. Válka, která začala jako „bratrská pomoc“ stála život minimálně 13 000 sovětských vojáků, ovšem má se za to, že toto číslo může být i vyšší. Půl milionu vojáků utrpělo fyzická zranění nebo zde onemocnělo. Psychické následky si pak odnesla většina těch, kdo si odbyli své dvouleté nasazení. Sověti také utrpěli značné materiální škody, na 300 vrtulníků, stovky tanků a obrněných vozidel. Toto jsou ztráty utrpěné v deset let trvajícím konfliktu. Výsledkem byl naprostý rozklad Afghánistánu, jehož obyvatelstvo trpělo nejvíce. O život přišlo odhadem na 1,3 milionu Afghánců, ať už bojovníků nebo civilistů. Z Afghánské, 15 milionové populace před válkou, více než 5 milionů uprchlo do zahraničí. Sovětská invaze zanechala zemi v naprostém chaosu. Ani odchod OKSVA neznamenal zastavení bojů. Právě naopak. Dobře vyzbrojení povstalci v obrovských počtech, při absenci úhlavního nepřítele, začali bojovat mezi sebou. Vznikla nová spojení a nová nenápadná hnutí jako Talibán a Al-Kaida, jejichž činy teprve otřesou světem.⁴⁴ Sověti mimo ztrát na životech a technice utrpěli ještě jednu ránu. Konec dlouhého konfliktu, který tak dlouho vysával sovětskou společnost a neefektivní centrálně plánované hospodářství, naznačil brzký kolaps této velmoci. Její obyvatelstvo již mělo dost, války, dost prázdných regálů v ochodech, dost prázdných socialistických frází, dost korupce mezi politiky, dost cenzury a totality. Konec války odstartoval v SSSR nezastavitelné společenské procesy, které nakonec vedly k jeho zániku.^{45 46}

3. Analýza periodik

Periodika, která jsem zvolil pro účely své práce jsou všeobecně známa v mediálním světě. Rudé právo, periodikum historicky spjata s komunistickou stranou v Československu, bylo jejím hlavním médiem. New York Times na druhé straně, věhlasné periodikum, které vzniklo již v 19. století na východním pobřeží USA právě v období historického rozmachu médií, v podobě tzv. Penny pressu. Nabízí se argument, že jsem pro účely své práce zvolil dvě naprosto odlišná média, kde jedno bylo hlavním periodikem vládnoucího režimu, a druhé bylo a stále je nezávislým soukromým médiem ve svobodném světě. Válka v Afghánistánu, jako většina

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

⁴⁶ BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

ostatních konfliktů během Studené války, byla nepřímo vedena mezi dvěma mocnostmi, USA a Sovětský svazem. Československo patřilo v roce 1979 neodmyslitelně do východního bloku se SSSR, tudíž je jasné že totalitní tisk v podobě Rudého práva a Lidových novin, stál v drtivé většině za Sověty. Je ovšem otázkou, jak a zdali se pohled na angažmá hlavního spojence ve válce měnil. Zdali i Rudé právo v závěrečných fázích konfliktu setrvalo pevně ve stranické linii. A New York Times? New York Times nám nabízí unikátní pohled na studenou válku, který přímo nediktovala vláda spojených států i když její politika měla nepochybně jistý vliv. Očekávám, že NYT bude na konflikt nahlížet, ne skrze možnosti využít jej pro politickou propagandu, ale spíše z hlediska morálního, které odsuzuje konflikt coby nehumánní akt.

3.1 Rudé právo

Periodikum Rudé právo bylo po většinu existence Komunistické strany v Československu (KSČ) jejím ústředním tiskovým orgánem. Jeho první výtisky se datují od 20. let minulého století. I přesto, že po první světové válce zažilo komunistické hnutí v Československu rozvoj, byla čtivost Rudého práva a jeho večerníků poměrně slabá. Rudé právo taktéž oslabovala jeho přílišná političnost a konflikty mezi samotnými straníky. Přesto se Rudé právo stávalo útočištěm pro československé komunistické intelektuály, kteří zde hodlali zanechat svůj odkaz. Tragický Mnichovský diktát v ze září roku 1938 odstartoval celou řadu razantních změn ve frustrované společnosti tzv. Druhé republiky. Sítil zde vliv pravicových a antisemitských skupin, což se odrazilo na tehdejších médiích. Byla stupňována cenzura a samotný komunistický tisk včetně Rudého práva byl zakázán již v říjnu 1938.

V březnu 1939 obsadilo nacistické Německo zbytek, do té doby svobodné republiky. Mezitím Slovensko vyhlásilo samostatný Slovenský stát ve spojení s Třetí říší. Na území Čech vznikl pod nacistickým dohledem nový státní útvar, Protektorát Čechy a Morava. Česká média se tak musela podrobit přísným cenzurním praktikám, které spadaly pod Úřad říšského protektora, jenž měl plnou moc nad médii. Mnoho obyvatel se s nacistickou okupací nehodlalo smířit, a tak se počal tvořit ilegální domácí odboj, který se pokoušel tvořit a šířit svá vlastní média, především ilegální tisk. V utajení a pod hrozbou trestu smrti vznikaly i nové tituly, známý je například časopis „V boj“. Rudé právo, vydáváno ilegálním komunistickým odbojem, bylo jedním z periodik, vycházejících tajně v průběhu okupace. I přes zásahy Gestapa se

komunistickému odboji dařilo udržet tvorbu ilegálního tisku (ať už Rudého práva, či jiných titulů) po větší část druhoválečného období.⁴⁷

Po Druhé světové válce se československá společnost snažila obnovit pozastavený kulturní život. Tzv. Košický vládní program⁴⁸ z 5. dubna roku 1945 ustanovil, že budoucí československé politické a kulturní směřování, se nyní bude ubírat kurzem Sovětského svazu. Pro média byla garantována svoboda slova, avšak musela sloužit lidu, a nikoliv soukromým účelům. Média se též měla transformovat z ilegálních, nebo protektorátních na nová „svobodná“ média. Bylo třeba se zbavit německého vlivu a kolaborantů. Některé tituly byli přejmenovány, např. protektorátní „*Lidové listy*“ na „*Lidová demokracie*“. Tyto kroky spadaly pod rozhodnutí nového vládního resortu, Ministerstva informací, které stálo nad veškerými čs. médii. Ministerstvo informací vedl hned od počátku člen vedení Komunistické strany Československa, Václav Kopecký. Komunisté a Kopecký si rychle uvědomili jakou mocí může disponovat, pokud se mu podaří ovlivnit média ve svůj prospěch. Během poválečných let došlo tedy k systematickému omezování veškerých médií jiných než komunistických nebo spřátelených. A to různými způsoby. Po druhé světové válce trpěla tištěná média nedostatkem papíru. Ministerstvu informací tedy jako hlavnímu orgánu správy médií připadla úloha určit jaká média budou papírem zásobena více, jaká méně a jaká vůbec. Díky popularitě a podpoře osvoboditelů, Sovětského svazu a Rudé armády, se KSČ rychle rozrůstala. Díky kontrole nad ostatními médii z Ministerstva informací si Rudé právo, coby ústřední deník KSČ, postupně razilo cestu na vrchol čtenářské popularity, která byla silně nakloněna komunistům. Obratnost a schopnost zajistit si podporu nejen médií, ale také bezpečnostních složek, dělníků a zemědělců, přinesla KSČ definitivní vítězství v únoru 1948.⁴⁹

Rudé právo si tak po druhé světové válce našlo cestu na vrchol československých médií a zůstalo na něm až do „sametové revoluce“ v listopadu roku 1989. Po celou dobu zůstávalo hlavním deníkem KSČ, sdělovacím prostředkem pro vedení strany. Vycházelo každý den v týdnu, kromě neděle s občasnou víkendovou přílohou. Obvyklý rozsah Rudého práva činil 8 stran.

⁴⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

3.2 The New York Times

Mezi pověstnými mediálními značkami ve Spojených státech bychom mezi periodiky těžko hledali tak známý titul, jako New York Times. New York Times jako periodikum vzniklo dne 18. září v roce 1851. Jeho vznik úzce souvisí s fenoménem zvaným „*Penny press*“, jehož vývoj se datuje až do 30. let 19. století. V té době procházel americký tisk přechodným obdobím. Původní periodika byla v zásadě typu politického nebo komerčního, vycházela týdně, měla velký obsah, a i ve velkých metropolích dosahovala cirkulace nejvýše dva tisíce výtisků. Noviny byly drahé, a tudíž dostupné pouze bohatým občanům. Ve 20. a 30. letech se začaly objevovat nové tituly periodik jako byl New York Sun, New York Herald vycházející každý den a prodávané přímo na ulici za jeden cent neboli jak se říká anglickém jazyce jednu „penny“. Tudíž se pro tyto tituly zrodil nový název: „*Penny press*“. Nízká cena zpřístupnila noviny rozvíjející se střední třídě, u které dramaticky stoupala gramotnost. Penny press se více než na zisky z prodeje soustředil na prodej reklamního prostoru v novinách a novým obsahem se staly policejní zprávy, soudní přelíčení, senzační příběhy z řad obyvatelstva apod.

New York Times jako Penny press vznikly s cílem pozvednou tvorbu a kvalitu obsahu nad úroveň tehdejších periodik. Začátky nebyly jednoduché, jelikož město New York se stalo jakýmsi domovem periodik a v polovině 19. století zde sídlil velký počet titulů. Nacházel se zde New York Sun, New York Herald, New York World a další tituly, Konkurence pro New York Times tudíž byla obrovská a periodiku prvních několik desítek let komerčně příliš nedařilo. Avšak v roce 1896 přišel do čela New York Times muž jménem Adolph Ochs, který se zasadil o inovace v publikaci obsahu. Times se nyní začaly soustředit na seriózní, upřímnou a přesnou žurnalistiku, zbavenou senzací, doplněnou o zprávy ze světa financí a byznysu. Titul díky těmto novým a nestandardním praktikám dosáhl velké popularity a váženosti, jak mezi vyšší třídou, tak i mezi střední třídou, která toužila číst to co lidé z bohatých vrstev společnosti⁵⁰. Reputace New York Times poté již pouze rostla, s kvalitním a promyšleným zpravodajstvím, během obou světových válek.

Obraz studené války v amerických médiích se stěží podobal obrazu v médiích východního bloku. Během 50. let se americká média stávala stále více skeptickými vůči informacím z oficiálních vládních zdrojů, a tak se stále více obracela na alternativní a tajné zdroje, čímž dala vzniknout investigativní žurnalistice.⁵¹ Během války ve Vietnamu v roce 1971 se New

⁵⁰ SCHUDSON, Michael. *Discovering the news: A social history of American Newspapers*. New York: Basic Books, 1981. ISBN 978-0465016662.

⁵¹ Tamtéž

York Times stalo terčem kritiky a žalob ze strany americké vlády, kvůli zveřejnění tajného vládního dokumentu zvaného „*Pentagon papers*“⁵², který odhalil tajné aktivity Spojených států ve válce Vietnamu. Éra televizního boomu v druhé polovině 20. století a později i boomu internetových sítí na přelomu tisíciletí, znamenala ústup tištěných periodik jako celku, a to včetně známých a vážených New York Times. Avšak Times se vydaly samy cestou pokroku a snaží se využívat nové technologie, především internet, k rozšiřování svého potenciálu a k získání nových čtenářů. New York Times za dobu své existence a tvorby získaly více jak 120 prestižních Pulitzerových ocenění⁵³. Vychází stále, každý den, od pondělí do neděle. Vydání všedního dne a soboty stojí \$ 2.50, nedělní vydání stojí \$ 5. Na rozdíl od periodik východního bloku fungovaly New York Times po celou dobu své existence svobodně a bez cenzury vládního orgánu. Je jisté, že názor New York Times na Sovětskou válku v Afghánistánu se bude lišit od Rudého práva, bude však zajímavé sledovat, jaké stanovisko Times zaujaly vůči útrapám Afghánskému lidu, nebo americké podpoře mudžáhidů.

3.3 Metodologický postup

Hlavním cílem práce je získat, prozkoumat, posoudit a porovnat obsah, který ohledně konfliktu vydaly jak Rudé právo, tak New York Times. Bude tedy důležité vymezit tento obsah a stanovit si základní otázky, na které bude práce vymezeném obsahu hledat odpovědi. Tyto odpovědi budou shrnuty a zhodnoceny v další části práce.

Nyní je třeba definovat tyto otázky. Jedním z cílů práce je zjistit, zdali se Rudé právo a New York Times přikláněly na některou stranu konfliktu, popř. zůstaly „objektivní“. Pokud tato média během konfliktu někomu stranila, zajímá nás, zdali se tato stranění nějak měnila v průběhu vývoje konfliktu. Dále budeme zjišťovat na co se média zaměřovala, jaké použila jazykové prostředky a jestli použila manipulační prvky, popř. jaké. Dalším cílem bude posoudit, zdali periodika ve svém pohledu na konflikt podávala přesné informace, shodující se s historickými prameny. Otázky, které stanovíme, budeme aplikovat na vybraná období konfliktu.

Stanovené otázky jsou následující:

- 1) Přiklonilo se Rudé právo a New York Times během konfliktu na stranu některého ze zúčastněných?

⁵² *The New York Times: American newspaper*. In: *Britannica* [online]. 1998, 20. 7. 1998 [cit. 2021-03-30].

Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/The-New-York-Times>

⁵³ Tamtéž

- 2) V případě, že se přiklonilo, lišila se míra stranění mezi periodiky?
- 3) V případě, že se přiklonilo, jaké jazykové prostředky a prvky manipulace byly použity?

Obsah, který budeme zkoumat, se bude výhradně týkat daných periodik, Rudého Práva a New York Times. Relevantní období pro naši práci by sice mohlo být téměř po celou dobu konfliktu, tj. léta 1979 až 1989, avšak pro účely této práce byla vybrána období a okamžiky, které byly považovány za nejdůležitější, a dobře reprezentují tento konflikt. Konkrétní obsah byl pak vybírán pomocí klíčových slov, která byla určena v úvodu práce. Tato klíčová slova byla například „Afghánistán“, „Válka v Afghánistánu“, „Konflikt v Afghánistánu“ a další u kterých bylo evidentní, že s konfliktem souvisí. Pomocí těchto slov a časového vymezení jsme získali 236 příspěvků. Za relevantní příspěvky považujeme zprávu, komentář, popř. ilustraci. K zodpovězení našich otázek bude tedy třeba podrobné kvalitativní analýzy textu.

U zkoumání jednotlivých příspěvků hledáme stranění, či zaujetí vůči jedné ze stran konfliktu. Tyto strany bychom zjednodušeně mohli definovat jako Sovětský svaz a Afghánistán. Avšak Sovětský svaz nebyl s Afghánistánem ve válečném stavu. O invazi se mluvilo jako o „internacionální pomoci“, proto nemůžeme definovat strany konfliktu jako země versus země ve válce. Dále se nabízí rozdělení na strany pro-intervenční (pro-válečné chceme-li) a proti-intervenční (proti-válečné). Toto spektrum je však široké a strany se takto nedají jasně definovat. Pokud by periodikum zaujalo postoj proti válce, avšak zároveň podporovalo přítomnost Sovětského svazu v Afghánistánu, bylo by zaujetí proti-válečné, avšak s podporou hlavního agresora. Když se ovšem budeme soustředit na Sovětský svaz, coby hlavního pro-válečného aktéra v tomto konfliktu, můžeme jej označit za účastníka konfliktu, a tudíž i jednu ze stran. V závislosti na to je třeba definovat oponenta SSSR. Pokud by se periodika měla přiklonit právě na opačnou stranu SSSR pak by se mohli přiklonit právě na stranu ozbrojené opozici se zahraniční (západní) podporou, tj. na mudžáhidy, nebo na trpící afghánský lid. Nazvěme tuto stranu tedy Afghánskou opozicí.

Každý relevantní příspěvek tedy posoudíme, zdali se přiklonil na stranu SSSR, na stranu mudžáhidů a afghánské opozice, nebo případně zůstal neutrální. Cíleně neuvádíme kategorii objektivní, jelikož dosažení úplné objektivity v médiích je obtížné, takřka nemožné⁵⁴, vzhledem k tomu že informace jsou vždy zpracovávány subjektivními osobami (novináři). Poté zhodnotíme míru případné zaujatosti, jestli se periodika v této míře od sebe lišila. Přiklání se

⁵⁴ SCHUDSON, Michael. *Discovering the news: A social history of American Newspapers*. New York: Basic Books, 1981. ISBN 978-0465016662.

na určitou stranu s sebou obyčejně nese určité znaky v samotném textu, jazykové prostředky, prvky manipulace. Součástí zkoumání bude zjistit jaké jazykové prostředky a prvky manipulace byly použity v těchto případech. Dále využijeme unikátní příležitost časového odstupu a pomocí dostupných historických pramenů posoudíme, nakolik bylo informování o událostech tohoto konfliktu precizní.

4. Předehra

Kapitola Předehra má za cíl vyhledat a analyzovat zmínky o situaci v Afghánistánu v obou periodikách před sovětskou invazí. Rok 1979 byl v Afghánistánu bohatý na události. Země se po socialistické revoluci, která proběhla jen o rok dříve, propadla do eskalující občanské války mezi novým socialistickým režimem a jeho odpůrci, především na venkově a v horských oblastech. Vládní reformy se mezi obyvatelstvem a islámským duchovním představenstvem netěšily velké přízni. Zásadní událost roku 1979 proběhla na přelomu září a října, kdy komunistický prezident Tarákí byl svržen a posléze zavražděn jeho nástupcem Amínem⁵⁵. Přesná data na tuto událost se různí, ovšem má se za to, že Amín zadržel Tarákího dne 14. září 1979. Tarákí byl poté uvězněn a 8. října téhož roku udušen polštářem ve své cele⁵⁶. Tento akt uvrhl Afghánistán do naprostého chaosu a jen prohloubil stávající krizi. Ve zkoumání této etapy se soustředíme především na období kolem převratu, zatčení a vraždy Tarákího, tj. 14. září až 10. října 1979 a budeme analyzovat, jak periodika tuto událost pojala.

4.1 New York Times

První zásadní zmínku ohledně možných změn v Afghánistánu můžeme v New York Times vidět dne 16. září v roce 1979. Kromě článku, který pojednává o krutosti současného afghánského režimu, se ve stejném vydání můžeme dočíst o změnách v afghánské vládě. Zpráva hovoří o odvolání dvou ministrů. Dle kábulského rádia byl tento čin iniciován právě Amínem, v té době ve funkci ministerského předsedy. New York Times spekuluje o možných důvodech odvolání⁵⁷. Již další vydání se v NYT objevuje zajímavá zpráva, a sice že prezident Tarákí „požádal o uvolnění ze své pozice vzhledem ke špatnému zdraví slabým nervům.“⁵⁸.

⁵⁵ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ [Islamabad]: Afghan Radio Reports Dismissal Of 2 Top Government Ministers. In *New York Times*. Ročník 128, číslo 44 342, 16. 9. 1979, s. 14

⁵⁸ [Associated Press]: Taraki Yields Afghan Presidency And Party Posts to Prime Minister. In *New York Times*. Ročník 128, číslo 44 343, 17. 9. 1979, s. 1 a 7

Periodikum informuje, že prezident Tarákí se dobrovolně vzdal funkce prezidenta a stranických funkcí v LDSA ve prospěch Amína.

19. září se v periodiku objevuje zpráva o údajném zastřelení Tarákího a zmiňuje také možný převrat, který se v zemi právě děje⁵⁹. New York Times se poté zaměřuje na novou Amínovu vládu, od které předpokládá intenzivnější zapojení do boje proti povstalcům v horách a stejně tak posilování afghánsko-sovětských vrahů. Tarákí se v tisku „vrací k životu“ až 23. září, ovšem je v krátké zprávě, která cituje indické médium.⁶⁰ V tom samém vydání se však také můžeme dočíst o možných sovětských problémech v Afghánistánu v potenciálním konfliktu (o několik měsíců dříve, než opravdu nastal). Zpráva kritizuje Sovětský svaz v přístupu k afghánské situaci, která se dle autora nápadně začíná podobat válce ve Vietnamu. „*Závislost na sovětské pomoci pomohla vznítit xenofobní vášně*“⁶¹ píše autor Michael T. Kaufman ohledně vztahu mezi afghánskou vládou a obyvatelstvem. Novou afghánskou vládu ve formě prezidenta Amína, pak Kaufman označuje za strůjce „*zvěrstev a mučení*“⁶², přičemž podle něj Sovětům nezbývá nic jiného než jej podpořit, aby zabránili islámské revoluci přímo u svých státních hranic⁶³. Potvrzení o smrti Tarákího nalezneme v New York Times dne 10. října 1979, zdrojem je pákistánské rádio. O způsobu smrti však zdroj již nemluví⁶⁴.

Periodikum poukazuje na krutost nového prezidenta a celkově režimu v Afghánistánu, přičemž Sovětský svaz nese svým způsobem též odpovědnost, jelikož dodává do země zbraně a poradce, tudíž bychom mohli říct, že NYT zaujalo, proti-sovětský postoj. Z historických pramenů, které máme k dispozici, víme, že články, vydány v tomto období, se se často neshodovaly s těmito prameny. Jednalo se především o osud ex-prezidenta Tarákího, který se dle New York Times měl vzdát funkce prezidenta dobrovolně a poté dokonce zemřít při přestřelce, zatímco podle dostupných historických pramenů byl stále naživu, byť ve vězení⁶⁵.

⁵⁹ [Associated Press]: Ex-afghan leader is reported killed. In *New York Times*. Ročník 128, číslo 44 344, 18. 9. 1979, s. 7

⁶⁰ [Reuters]: India news agency asserts Taraki is alive in Kabul. In *New York Times*. Ročník 128, číslo 44 349, 23. 9. 1979, s. 11

⁶¹ [Michael T. Kaufman]: No Light at End of the Tunnel For Russians in Afghanistan. In *New York Times*. Ročník 128, číslo 44 349, 23. 9. 1979, s. 153

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ [Reuters]: Afghan said to confirm death of ex-president. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 366, 10. 10. 1979, s. 6

⁶⁵ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

4.2 Rudé právo

První zmínku o afghánské krizi můžeme v Rudém právu nalézt dne 17. září roku 1979. Jedná se o krátkou zprávu, která mluví o Tarákího odstoupení ze zdravotních důvodů⁶⁶. Je zde také zmínka o zvolení Amína do funkce prezidenta a do stranických funkcí po Tarákím. Rudé právo se následující dny zmínilo o jeho vystoupení a projevu – a také napsalo o blahopřejném telegramu ze strany československé vlády, ve kterém mj. prezident Gustav Husák gratuluje Amínovi ke zvolení do stranických funkcí⁶⁷.

Dne 25. září se můžeme dočíst o plánech Amína na budování státu a také na potírání kontrarevolučních band. I přesto, že jsou zde v rámci podpory povstalců nutně zmíněny úhlavní nepřátelé jako Čína a USA, můžeme i tak z textu vidět určité pochybnosti. Například je zde uvedeno, že Amín „*dementoval zprávy, které minulý týden rozšířily do světa tiskové agentury Reuters a AFP o údajné smrti bývalého vládního činitele Afghánistánu N. M. Tarákího.*“⁶⁸. Je otázkou, zdali tato zpráva projektovala pochybnosti Rudého práva o Amínovi, nebo zdali její uveřejnění mělo afghánského prezidenta očistit. Kde však Rudé právo zaujímá pevné stanovisko je opozice vůči Amínovu režimu, ony povstalecké skupiny nebo také podle slov periodika „*ozbrojené a za hranicemi vycvičené kontrarevoluční bandy terorizují místní obyvatele, loupí jejich majetek a vraždí.*“⁶⁹

Poslední zprávu z námi sledovaného období nacházíme 10. října – a je jí oznámení o úmrtí Tarákího, který údajně skonal po dlouhé nemoci a byl pohřben do rodinného hrobu⁷⁰. Zprávy z Afghánistánu se v Rudém právu na přelomu září a října téměř přestaly objevovat. Důvodem by mohl být jednak nedostatek informací z oficiálních zdrojů a také události, které Rudé právo vnímalo jako důležitější, např. návštěva Brežněva v NDR, či smrt a pohřeb bývalého prezidenta ČSSR, Ludvíka Svobody. Také je pravděpodobné, že eskalace konfliktu mezi afghánským režimem a povstalcí podle historických pramenů mohla vyznívat až příliš nepříznivým tónem pro komunistický tisk. Ve svých vydáních na téma konflikt se Rudé právo přiklonilo na stranu nového režimu, a to formou ostré kritiky povstalců, označených jako „kontrarevoluční bandy“, které loupí a vraždí nevinné obyvatele, a jsou podporovány USA a Čínou. Z dostupných

⁶⁶ [ČTK]: Tarákí odstoupil. In *Rudé právo*. Ročník 59, číslo 219, 17. 9. 1979, s. 6

⁶⁷ [ČTK]: Blahopřejný telegram H. Amínovi. In *Rudé právo*. Ročník 59, číslo 221, 19. 9. 1979, s. 1

⁶⁸ [zpravodaj]: Opatření afghánské vlády. In *Rudé právo*. Ročník 59, číslo 226, 25. 9. 1979, s. 7

⁶⁹ [ČTK]: Afghánský lid ubrání revoluci. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 230, 29. 9. 1979, s. 7

⁷⁰ [ČTK]: Zemřel N. M. Tarákí. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 239, 10. 10. 1979, s. 7

historických pramenů víme, že se články téměř vůbec neshodovaly se těmito prameny, stejně jako v případě New York Times.

5. Bouře 333 – invaze SSSR

Bouře 333 bylo kódové označení pro tajnou operaci sovětských speciálních jednotek (specznaz), která měla za cíl obsadit palác Tádž-Bek, nacházející se na okraji Kábulu. V tomto paláci měl dne 27. prosince 1979 pobývat tehdejší prezident Afghánistánu, Hafízulláh Amín. Speciální komando mělo za úkol tento palác obsadit a prezidenta Amína odstranit⁷¹. Ač se jiné sovětské jednotky již minimálně dva dny nacházely na území Afghánistánu a další překračovaly hranice, bylo toto první významné vojenské střetnutí v celém konfliktu. Během několika hodin intenzivního boje mezi ochrankou paláce a speciálním komandem byl palác skutečně obsazen a prezident byl během přestřelky zabit⁷².

5.1 New York Times

New York Times o zvýšené aktivitě Sovětů informuje 27. prosince (1979) hned na titulní straně, kde ve speciální zprávě uvádí, že vládní představitelé upozorňují na rychle se navyšující počty letectvy dopravených sovětských vojáků v Afghánistánu, a to odhadem čtyřikrát. Také je zajímavé, že zmiňují konkrétně počet tří sovětských divizí, shromažďujících se u hranic s Afghánistánem. New York Times dále uvádí, že přímé zapojení sovětské armády do konfliktu mimo sovětský svaz je raritou, jelikož SSSR nasazuje především své poradce⁷³.

NYT dále zmiňuje pozadí konfliktu v Afghánistánu, coby občanskou válku mezi marxistickým režimem Amína a afghánskými povstalci s podporou z Pákistánu. Na původní straně můžeme ještě najít otištěnou mapu SSSR a oblasti Středního východu s překvapivě přesnými informacemi, mj. i typy sovětských transportních letadel užitých k přepravě vojsk⁷⁴. Autor článku Bernard Gwertzman dodává, že případné odsouzení sovětského jednání ze strany USA bude obtížné, vzhledem k údajnému spojení Afghánské vlády a Sovětů, ale především také vzhledem k nedávné účasti USA ve válce ve Vietnamu.⁷⁵

⁷¹ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

⁷² Tamtéž

⁷³ [Bernard Gwertzman]: U.S reports Soviet flying many troops to Afghan conflict. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 444, 27. 12. 1979, s. 2 a 15.

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž

V následujících vydáních se New York Times zaměřilo na podrobnou analýzu sovětské invaze, množství jednotek, důvody a pozadí celé události. Zpravodajství Times se opírá na základě poznatků a prohlášení jak vládních zdrojů a expertů, tak zpravodajských služeb. Již 28. prosince se můžeme dočíst o zabití Amína, nejspíš sovětskými jednotkami a potenciálním vývoji tohoto nového konfliktu. Periodikum také poskytuje stručný náhled do geografie, historie a politiky státu⁷⁶. Zprávy se vesměs shodují průběhem události, podle historických pramenů. V textu se objevuje záměna oficiálního označení národní příslušnosti „Sověti“ za poněkud méně vytříbené „Rusové“ a jsou zde projektovány obavy amerických vládních představitelů a spojenců USA⁷⁷. Dále jsou zde časté narážky na podobnost s dřívější válkou ve Vietnamu, kde „Rusové z blízka sledovali vývoj účasti Spojených států ve Vietnamu...“⁷⁸. Dle periodika by se Sověti měli z americké anabáze poučit, a i přes obtíže, které na ně v afghánských horách pravděpodobně čekají, by měli i díky těmto poznatkům potlačit jakýkoliv odpor⁷⁹.

Vydání New York Times z 28. 12. 1979, informující o převratu v Afghánistánu.⁸⁰

William Borders ve své zprávě pojednává o sovětské invazi, jako o pochybném kroku, který podle zpráv nemá zřejmě jiného cíle než invazi podpořit loutkový režim Babraka Karmala⁸¹.

⁷⁶ [Bernard Gwertzman]: An exile takes over. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 445, 27. 12. 1979, s. 2 a 12.

⁷⁷ [Bernard Gwertzman]: Carter call the Soviet action “Threat“. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 446, 28. 12. 1979, s. 1. a 5.

⁷⁸ [Drew Middleton]: Options and problems for Russian forces in Afghanistan. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 446, 28. 12. 1979, s. 6.

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ [Bernard Gwertzman]: Afghan president is ousted and executed in Kabul coup, reportedly with Soviet help. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 445, 27. 12. 1979, s. 2 a 12.

⁸¹ [William Borders]: Tanks Rolling. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 448, 31. 12. 1979, s. 7.

Periodikum dává prostor i oficiálním zprávám ze pocházející z vládních orgánů SSSR, tak i ze sovětských médií, kterým přikládá své kritické poznatky, především o možných komplikacích, na které by mohly sovětské jednotky narazit, při boji s rebely⁸². Je také zajímavé, že v rámci pochopení sovětských zájmů v Afghánistánu, je zde několikrát zmíněna také invaze do Československa v roce 1968⁸³.

New York Times během první fáze afghánského konfliktu dokázaly poměrně přesně a spolehlivě informovat o situaci v zemi. Může to být dáno jednak svobodou slova a informací, jednak o kvalitních zdrojích, jež se opírají o oficiální vládní představitele a členy zpravodajských služeb. V této fázi konfliktu můžeme ve článcích vidět jistou kritiku Sovětů a jejich činů, díky nimž můžeme říct, že postavení NYT vůči konfliktu je nyní mírně protisovětské, když se zmiňuje o „*novém loutkovém režimu Babraka Karmala*“, ⁸⁴ který před invazí ztrácel dech a nyní jej přišli Sověti zachránit.

5.2 Rudé právo

První zmínka o afghánském konfliktu se v Rudém právu objevuje dne 28. prosince 1979. Zpráva cituje oficiální prohlášení kábulského rozhlasu a sovětské tiskové agentury TASS,⁸⁵ který po převratu vyhlásil nového prezidenta. Ze zprávy se téměř zdá, že samo Rudé právo je zaskočeno náhlou změnou, o sovětském zapojení zde není vůbec žádná zmínka. Periodikum spíše projektuje oficiální afghánskou (sovětskou) verzi celé události, jak ji podal kábulský rozhlas o den dříve. „*Kábulský rozhlas oznámil, že Hafizulláh Amín byl uvolněn ze vedoucích funkcí...*“⁸⁶ se píše pod úvodním titulkem. O sovětské intervenci se dozvídáme až 29. prosince. Rudé právo poměrně obratně dokázalo skloubit prohlášení nové kábulské vlády a její dřívější prosby SSSR o pomoc, kterým Sovětský svaz, v rámci dobrých vztahů, zachování revoluce, ochrany lidu atd., okamžitě vyhověl. Do země však putoval „*malý kontingent sovětských vojáků na základě bilaterálních dohod a také v souladu s Chartou OSN*“⁸⁷. Právo se také zmiňuje o

⁸² [Anthony Austin]: Soviet Says Afghan Moves Enrage U.S. Because It Sought Bases Itself. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 450, 2. 1. 1980, s. 1. a 14.

⁸³ [Craig R. Whitney]: Kremlin view: A safe gamble. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 451, 3. 1. 1980, s. 1. a 14.

⁸⁴ [William Borders]: Tanks Rolling. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 448, 31. 12. 1979, s. 7.

⁸⁵ TASS – Sovětská zpravodajská agentura (působí i dnes jako Ruská zpravodajská agentura)

⁸⁶ [ČTK]: Změna v Afghánském velení. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 306, 28. 12. 1979, s. 7

⁸⁷ [ČTK]: Pomoc afghánské revoluci. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 307, 29. 12. 1979, s. 1 a 7

popravě Amína, kterou údajně učinil afghánský lidový soud a také o utvoření povstaleckých, resp. kontrarevolučních skupin, které jsou podporovány mj. „maoistickou Čínou“⁸⁸.

V DUCHU VĚRNOSTI »DUBNOVÉ REVOLUCI«

Změna v afghánském vedení

Kábulský rozhlas oznámil, že Hafizulláh Amín byl uvolněn z vedoucích funkcí ● Do čela státu a strany byl postaven bývalý místopředseda vlády Babrak Karmal

KÁBUL 27. prosince (ČTK, zr) — Podle zpráv zahraničních agentur z Kábulu, hlavního města Afghánské demokratické republiky, vystřídal Babrak Karmal ve vedoucích stranických a státních funkcích Hafizulláha Amína. Kábulský rozhlas to ve čtvrtek oznámil na základě rozhodnutí ústředního výboru Lidové demokratické strany Afghánistánu, revoluční rady a vlády Afghánské demokratické republiky.

Amín zastával funkci generálního tajemníka ÚV Lidové demokratické strany Afghánistánu a předsedy revoluční rady a vlády ADR od září t. r., kdy v této funkci vystřídal Muhammada Tarakího. Tarakí, Karmal a Amín patřili k vedoucím osobnostem revolučního převratu v Afghánistánu v dubnu roku 1978. Po revoluci Babrak Karmal zastával funkci místopředsedy vlády, později krátkou dobu vykonával funkci vel-

ské revoluční armády, v široké frontě se všemi národními a demokratickými silami země pod vedením jednotné a semknuté strany — Lidové demokratické strany Afghánistánu — vstoupila do nové etapy. Byly zničeny základy despotismu Amína a jeho stoupců. Hrouť se poslední zbytky národního a společenského útlaku v naší milované vlasti.

Ústřední výbor Lidové demokratické strany a revoluční rady Afghán-

Rudé právo o afghánském převratu, vydáno dne 28. prosince 1979⁸⁹.

Rudé právo poměrně rychle vyobrazuje svůj postoj vůči afghánské situaci, jelikož oslavuje a chválí onu „revoluci“ spolu se sovětskou pomocí a tvrdě kritizuje hnutí odporu. Periodikum taktéž velmi rychle spojilo odpor rebelů s činností USA, CIA a Číny. Jak jsme již uvedli v teoretické části práce, na přelomu 50. a 60. let došlo k roztržce mezi Sovětským svazem a Čínskou lidovou republikou, která se v průběhu let pouze prohloubila. Přiřazení podpory čínských nepřátel afghánským rebelům tak dobře poslouží k jejich diskreditaci. V komentáři ohledně afghánské situace, se Milan Mádr vyjadřuje takto: „*Proti afghánská činnost amerických a jiných špionážních a diverzních organizací představuje hrubé vměšování do vnitřních záležitostí Afghánské demokratické republiky, působí vážnou újmu jejímu vývoji, škodí jejímu lidu.*“⁹⁰

⁸⁸ Tamtéž, s. 1

⁸⁹ [ČTK]: Změna v Afghánském vedení. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 306, 28. 12. 1979, s. 7

⁹⁰ [Milan Mádr]: Afghánská revoluce: její úspěchy a nepřátelé. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 308, 30. 12. 1979, s. 7

Zajímavostí je, že Rudé právo dne 4. ledna 1980 citovalo zprávu z New York Times, která vyšla o den dříve. New York Times informují o jednání USA a Číny ohledně vyzbrojení Pákistánu, coby sousedního státu Afghánistánu a společném postoji vůči sovětské agresi. Ve zprávě se mluví o různých dodávkách vojenské pomoci Pákistánu, mj. o nabídce ke koupi 50 amerických stíhacích letadel F-5. Podle NYT by z nabídky mělo sejít kvůli obezřetnému přístupu Pákistánu⁹¹. V Rudém právu se o této zprávě můžeme dočíst v souvislosti se zprávou jiného tisku z Pákistánu s názvem „Džang“, dle kterého „*cílem USA není obrana Pákistánu. Americká pomoc je vždy proti někomu namířena.*“⁹²

Rudé právo se v této fázi konfliktu silně přiklonilo ke straně sovětské a toto zaujetí dává patřičně najevo svou kritikou protiafghánské činnosti „*amerických a jiných špionážních a diverzních organizací*“⁹³. Zprávy jsou zde koncipovány spíše jako citace oficiálních sovětských nebo afghánských zdrojů. Jistý zmatek ohledně „odstoupení“ prezidenta Amína, který jsme mohli vidět v prvním článku z 28. prosince, vystřídal po Novém roce tvrdé odsouzení. Později podle Rudého práva „*Amín uchvátil moc, připravil a provedl skutečné spiknutí proti Núrovi Muhammadu Tarákímu, nastolil krvavý diktátorský režim...*“⁹⁴ Je to především Milan Mádr, kdo v komentářích ostře kritizuje vměšování Spojených států do afghánských záležitostí. Silnou kritiku však můžeme vidět i ve zprávách ČTK.

Zprávy se příliš neshodují s historickou literaturou. Konkrétně jsou upraveny podle narativu, které situuje afghánské rebely, USA a Čínu do role nepřítele, nejen Sovětského svazu, popř. Československa, ale také jako nepřítele ideologie, lidu a lidských hodnot. Svůj vliv zde nese především postavení Rudého práva coby periodika v totalitním režimu, kde svobodu slova a informací nenajdeme. Celkově nízkou kvalitu zpravodajství bychom mohli také přičíst nedostatku zdrojů jiných než těch oficiálních, ovšem i tento problém spadá do kategorie omezení informací totalitním režimem. Rudé právo pro své zpravodajství užívá i zahraničních a médií, dokonce i New York Times, jak jsme mohli vidět, ovšem informace získané jsou použity tak, aby odpovídali výše uvedenému narativu.

⁹¹ [Richard Burt]: U.S Looks to China for aid to Pakistan. In *New York Times*. Ročník 129, číslo 44 451, 3. 1. 1980, s. 10

⁹² [ČTK]: Úsilí o normalizaci. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 3, 4. 1. 1980, s. 1 a 7

⁹³ [Milan Mádr]: Afghánská revoluce: její úspěchy a nepřátelé. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 308, 30. 12. 1979, s. 7

⁹⁴ Tamtéž

5.2.1 Gorbačov, Stingery a obrat ve válce

V průběhu konfliktu v Afghánistánu bychom stěží mohli hledat význačnější roky, než 1985 a 1986. Byly to rok velkých změn jak na válčisti, tak i v samotném Sovětském svazu. Po Brežněvově smrti v roce 1982 se v čele strany a státu, ve funkci prvního tajemníka KSSS, vystřídali dva muži, Jurij V. Andropov a Konstantin Černěnko. Andropov se v krátkém trvání své funkce problematice Afghánistánu příliš nevěnoval a spíše se zaměřoval na vnitrostranické problémy a na prosazení nových hospodářských reforem⁹⁵. Andropova však již v době jeho nástupu trápily zdravotní komplikace, kterým nakonec v únoru 1984 podlehl. Jeho nástupcem se stal Konstantin Černěnko, jehož zdravotní stav byl také velmi špatný už v době jeho nástupu, takže na řízení strany a státu měl poměrně malý vliv. Za jeho vlády však OKSVA dosáhl zatím nejvyššího počtu personálu a Sověti se také uchýlili k plošnému bombardování měst a masivnímu zaminování horských oblastí⁹⁶. Černěnko podlehl svým zdravotním komplikacím 10. března 1985. Následující den byl do čela strany a státu zvolen Michail Gorbačov, který byl pevně ukončit tamní sovětské angažmá v následujících letech takovým způsobem, aby Sovětský svaz neztratil tvář⁹⁷.

Na afghánském bojišti se mezitím v rukou mudžáhidů začala nová objevovat zbraň, která měla změnit tvář této války. Moderní přenosná raketa Stinger dodávaná do Afghánistánu z USA, byla účinnou zbraní v boji proti sovětské vzdušné nadvládě⁹⁸. Především vrtulníky působily opozičním bojovníkům těžké ztráty a většinou sehrály důležitou úlohu v několika vítězných bojích, které Sověti svedli. A tak tedy na podzim roku 1986 přišla OKSVA o svoji největší výhodu, neomezenou možnost transportu a palebné podpory, bez níž měli vojáci v horách malé šance na úspěch proti schopným mudžáhidům⁹⁹. Dodávat těžko zvladatelných mudžáhidům moderní zbraně se ve Spojených státech neobešlo bez kontroverze, nakonec však bylo do Afghánistánu dodáno zhruba 500 raket, majících účinnost na 50 %¹⁰⁰.

⁹⁵ CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

⁹⁶ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

⁹⁷ CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

⁹⁸ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

⁹⁹ ŠIŠKA, Jiří F. *Prokletá válka: Afghánistán - moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-380-2

¹⁰⁰ Tamtéž

Setkání generálního tajemníka KSSS, Michaila Gorbačova a prezidenta Spojených států, Ronalda Reagana.¹⁰¹

V této kapitole se tedy zaměříme na vyobrazení období afghánského konfliktu kolem Čruščovova nástupu, který proběhl 11. března 1985 a dále na vyjednávání o pomoci povstalců raketami Stinger na přelomu března a dubna roku 1986, popř. na jejich první historické nasazení v Afghánistánu, které podle dostupných historických zdrojů proběhlo 26. září 1986.

5.3 New York Times

Zprávy o smrti Černěnka a nástupu Gorbačova si můžeme v New York Times přečíst již 12. března 1985, ovšem jedinou novou zmínku k Afghánistánu v tento den tvoří hladovka, kterou drží afghánští uprchlíci ve Spojených státech¹⁰². Gorbačovův nástup je pak v New York Times prezentován jako „*obezřetná naděje*“¹⁰³ na potenciálně lepší vztah mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Co se zpráv ohledně konfliktu týče, NYT se k němu vrací až se zprávou o novém možném postoji Číny vůči Sovětskému svazu, kterého se Spojené státy obávají, jelikož jak USA, tak Čína podporují mudžáhidy v Afghánistánu. Podle periodika je však

¹⁰¹ BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

¹⁰² [Dena Kleiman]: Afghan in hospital as 18 refugees press their hunger strike. In *New York Times*. Ročník 134, číslo 46 346, 12. 3. 1985, s. 52

¹⁰³ [Hedrick Smith]: In U.S., Cautious hopes for better relations. In *New York Times*. Ročník 134, číslo 46 346, 12. 3. 1985, s. 1

nepravděpodobné, že by za tímto novým budováním vztahů byl nástup Gorbačova, jelikož tyto čínské aktivity se odehrávají již delší dobu¹⁰⁴.

O Afghánistánu v New York Times poté dlouho neuslyšíme, až do 28. března, kdy se můžeme v reportáži dočíst o konfliktu z pohledu Mudžáhidů, konkrétně jedné skupiny ve vybombardované vesnici s názvem Jegdalek. Resp. bývalé vesnici s množstvím civilních obyvatel. Nyní se zde podle autora reportáže, Arthura Bonnera, nachází pouze ruiny, krátery od bomb a sovětské miny. V reportáži popisují bojovníci život v horách a neustálé bombardování a jejich motivaci bojovat proti Sovětům do posledního muže. Podle západních analytiků mají sice Sověti velkou palebnou sílu, zatím však jejich snahy o eliminaci odporu byly marné. Také bojovníci mají dle New York Times dalekou cestu k vítězství. I přes jejich nadšení do boje a motivaci, postrádají dle analytiků těžké zbraně, zásoby a především součinnost¹⁰⁵.

Toto jsou jediné zprávy týkající se zásadně Afghánistánu od nástupu Gorbačova do funkce generálního tajemníka. Jak je vidět, Afghánistán ztratil pro tuto chvíli prioritu pro americké periodikum. Konkrétně v reportáži z prostředí rebelů jsme mohli vidět určitou náklonnost periodika vůči rebelům, ačkoliv periodikum považuje jejich šance na úspěch za poměrně malé. Skupiny rebelů jsou prezentovány hrstka rodinných mužů, kteří odvedli své rodiny do bezpečí Pákistánu a nyní se vrátili, aby bojovaly s komunisty bez víry, kteří jsou jejich úhlavní nepřátelé za svobodu a boha Alláha¹⁰⁶. Je zřejmé, že tento článek vyvolá soucit mezi americkým publikem, a naopak vzbudí další rozhořčení pro sověty, kteří bombardují a terorizují Afghánce¹⁰⁷.

5.3.1 Stingery

Pro případ prvního nasazení raket Stinger v Afghánistánu v září 1986, Pro případ prvního nasazení raket Stinger v Afghánistánu v září 1986, bohužel v New York Times nebyla nalezena relevantní zpráva. Avšak zmínky o raketách se do periodika dostaly o něco dříve, v dubnu roku 1986. Zpráva hned z 1. dubna mluví o návrhu veřejné pomoci Spojených států pro afghánské bojovníky. Dle NYT, představitel demokratické strany ve státu Indiana, Lee Hamilton, požadoval „*otevřený program pomoci, který by mohl být odhlasován Kongresem Spojených*

¹⁰⁴ [Bernard Gwertzman]: U.S. Fears a shift by China on Soviet. In *New York Times*. Ročník 134, číslo 46 351, 17. 3. 1985, s. 3

¹⁰⁵ [Arthur Bonner]: With afghan rebels: for God and country. In *New York Times*. Ročník 134, číslo 46 362, 28. 3. 1985, s. 2 a 14

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Tamtéž

států.¹⁰⁸ Periodikum zmiňuje, že Spojené státy již rebelům poskytly stovky milionů dolarů v podobě zbraní, zakoupených ze zahraničních zdrojů. Jak také podotýká, tento přístup poskytuje vládě USA možnost popření této činnosti, tzv. „*plausible deniability*“¹⁰⁹. Dle neověřených zdrojů také současná vláda poskytuje protiletadlové rakety (Stingery) do Angoly a Afghánistánu skrze tajnou operaci řízenou centrální americkou rozvědkou CIA¹¹⁰. Podle New York Times tedy minimálně jeden vládní činitel volá po uveřejnění tajného programu navrhuje jej uvést před kongres, kde by se hlasováním rozhodlo o jeho pokračování, či zastavení.

Dle NYT, Spojené státy neposkytují tyto moderní rakety pouze afghánským rebelům, ale také nikaraguiským rebelům v boji proti komunistické vládě, především proti sovětským bitevním vrtulníkům Mi 24. Dle NYT jsou zde však pochybnosti o účinnosti zbraně jako takové, stejně jako o potenciálních uživateli, pro které by obsluha této nové zbraně mohla být příliš náročná. Spolu s tím panují obavy o rozšíření protipatření vůči těmto typům raket a ty by pak snižovaly jejich účinnost¹¹¹. Periodikum také podává zprávu o rozepři mezi Kongresem a Bílým domem ohledně tajného dodávání Stingerů do Afghánistánu. Zástupci Kongresu oponují tajnému dodávání raket v rámci tajné operace, nazývají tento krok „*vysoce kontroverzní*“¹¹². Další zprávy zmiňují boje vedené u pákistánské hranice mezi rebely a sovětskými výsadkáři. Rebelové hlásí sestřelení sedmi letadel (nebo vrtulníků) při obraně důležité základny, o vlastních ztrátách mlčí¹¹³.

¹⁰⁸ [Stephen Engelberg]: Open U.S. Aid to rebel groups is urged. In *New York Times*. Ročník 135, číslo 46 731, 1. 4. 1986, s. 2

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ [Stephen Kinzer]: Stinger Missile's usefulness for contras is questioned. In *New York Times*. Ročník 135, číslo 46 734, 4. 4. 1986, s. 6

¹¹² [Milt Freudenheim]: White house says insurgents need Stingers. In *New York Times*. Ročník 135, číslo 46 736, 6. 4. 1986, s. 191

¹¹³ [Reuters]: Afgan rebels claim a 7th enemy plane. In *New York Times*. Ročník 135, číslo 46 738, 8. 4. 1986, s. 5

Stinger Missiles' Usefulness For Contras Is Questioned

By STEPHEN KINZER
Special to The New York Times

MANAGUA, Nicaragua, April 3 — Diplomats and military officers said this week that they doubted whether the acquisition of advanced anti-aircraft weapons by the Nicaraguan rebels would be sufficient to turn the tide of battle in their favor.

The Reagan Administration, which has decided to give surface-to-air Stinger missiles to the Afghan and Angolan rebels, is also known to be eager to send them to the rebels fighting to overthrow the Nicaraguan Government.

Congress is considering an Administration request to provide \$100 million in military and nonmilitary aid to the rebels. Some Administration officials have said that if Congress approves the aid, as it is expected to do, anti-aircraft weapons will be part of the military aid sent to the rebels, who are known as contras.

Larry Speakes, the White House spokesman, said last month that under a compromise proposal offered to Congress, \$25 million of the \$100 million would be released immediately. He said most of this would go for nonmilitary purposes, such as food, but some would be used to provide the portable

"This is not to say it would mean a shift in favor of the contras, but it would make operations more equal," the officer said. "Every time the Sandinistas operate in helicopters, they'll feel that extra psychological pressure."

The Nicaraguan Army has used helicopters to bomb and strafe enemy troop concentrations, which has made it difficult for the contras to move across open terrain. But the helicopters play other roles, that are perhaps even more important, in transporting troops and evacuating the wounded.

"There is nothing that supports the morale of an infantryman more than knowing that if you're wounded, there's a helicopter a few minutes away to bring you to the hospital," one diplomat said.

Military specialists in Managua said they expect the Sandinistas to take countermeasures if the Stinger system is delivered to the contras. They said the Sandinistas had already made some tactical adjustments since rebels began acquiring SAM-7 surface-to-air missiles, which are rudimentary compared to the Stinger. At least one Sandinista helicopter is believed to have

Stinger and MI-24: Missile and Quarry

MI-24 Hind-D

Soviet-made assault helicopter able to transport eight fully-equipped soldiers.

Length: 68 feet 10 inches.

Maximum speed: 199 miles per hour

Range: 99 miles with maximum load

Stinger

U.S.-made shoulder-fired anti-aircraft missile, primarily meant to defend against aircraft flying at low altitudes.

Length: 5 feet
Weight: 34.5 pounds when loaded

Missile: 2.75 inches in diameter and guided to the target by heat-seeking infrared device

Sources: Jane's All the World's Aircraft, Jane's Weapons Systems

New York Times pojednává o raketách Stinger dne 4. dubna 1986¹¹⁴

K tématu Stingery zaujalo *New York Times* poměrně zajímavý postoj. Často je zmiňován onen postoj kongresu vůči tajným operacím CIA, stejně tak jsou zde prezentovány pochybnosti o možnostech použití těchto moderních zbraní, jak Afghánskými bojovníky, tak i v Angole a Nikarague. Můžeme říct, že *NYT* projevuje pochybnosti ohledně tajného dodávání zbraní z USA do Afghánistánu. Dle historických pramenů, na přelomu března a dubna skutečně probíhaly diskuze mezi představiteli Kongresu, Reaganovi administrativou a veřejností, na téma oněch kontroverzních raket v rámci utajované pomoci¹¹⁵.

5.4 Rudé Právo

O smrti Černěnka a nástupu Gorbačova si v Rudém právu můžeme přečíst taktéž 12. března 1985. Rudé právo vyjadřuje soustrast nad ztrátou Černěnka a zároveň blahopřeje spolu s vedením ČSSR a KSČ Gorbačovovi ke zvolení do vedoucích funkcí¹¹⁶. Z Afghánistánu slyšíme v té době pouze o zemědělském pokroku, který je uspišen příznivým počasím¹¹⁷. Mohlo by se zdát, že podle Rudého práva žádný konflikt v Afghánistánu nepobíhá, neboť další zprávou z Afghánistánu je rozvoj spotřebních družstev, při jejichž budování poskytují pomoc také

¹¹⁴ [Stephen Kinzer]: Stinger Missile's usefulness for contras is questioned. In *New York Times*. Ročník 135, 4. 4. 1986, číslo 46 734, s. 6

¹¹⁵ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

¹¹⁶ [ČTK]: Generálním tajemníkem ÚV KSSS soudruh Michail Gorbačov. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 60, 12. 3. 1985, s. 1

¹¹⁷ [ČTK]: Zemědělské práce s předstihem. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 61, 13. 3. 1985, s. 6

družstva z Československa, SSSR a NDR¹¹⁸. Avšak poté se již můžeme dočíst o pumových útocích na opoziční skupiny, spolu se zprávou o rostoucí „teroristické“ činnosti CIA proti afghánskému obyvatelstvu, ve které citují svědectví údajného zajatého agenta CIA, který měl být vybaven „*prudce jedovatými chemickými látkami a výbušninami, kterých měl, podle instrukcí amerických diplomatů použít k otrávení zdrojů pitné vody v hlavním městě...*“¹¹⁹. Rudé právo se více než na konflikt, zaměřuje na pokrok ve vnitřním fungování státu. Periodikum oceňuje nové reformy a jejich zavádění, i přesto, že „*mnohde naráží na přežitky feudální a předfeudální minulosti, na ostré útoky kontrarevoluce i na existenci občinových, náboženských i rodinných zvyklostí.*“¹²⁰

Rudé právo se také 21. března zmiňuje o masivním protestu v Kábulu, kde údajně na 300 000 tisíc Afghánců protestovalo vůči neoficiálnímu angažmá USA ve válce. Zároveň s tím píše, že ani kontrarevoluční bandy s podporou USA a Číny nezastaví pokrok afghánského lidu¹²¹. Silnou kritiku Spojených států a povstalců, zde v komentáři prezentuje taktéž Milan Mádr, který přirovnává povstalce k hyenám, jež „*v hladové furii dokáží trhat i svůj vlastní ocas*“¹²² důvodem jejich potyček jsou nepochybně peníze z USA (narážka na výše zmíněné pumové útoky proti povstalcům v Miramšáhu). Dne 26. března se k situaci v Afghánistánu můžeme dočíst prakticky totéž. Afghánská vláda protestuje proti zásahům USA jejichž cílem je vrátit Afghánistán zpět do doby feudální. Nadto kritizuje také Pákistán, který vede mj. štvavou protiafghánskou kampaň v podobě lži o útocích afghánských jednotek na pákistánské území¹²³.

¹¹⁸ [ČTK]: Rozvoj spotřebních družstev. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 66, 19. 3. 1985, s. 6

¹¹⁹ [ČTK]: Atentáty v Miramšáhu. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 66, 19. 3. 1985, s. 7

¹²⁰ [ČTK]: Významný rok Afghánistánu. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 67, 20. 3. 1985, s. 6

¹²¹ [ČTK]: Manifestace tří set tisíc Afghánců v Kábulu. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 68, 21. 3. 1985, s. 1 a 7

¹²² [Milan Mádr]: Jako hladové hyeny. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 68, 21. 3. 1985, s. 7

¹²³ [ČTK]: Protesty Afghánistánu. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 72, 26. 3. 1985, s. 7

POZNÁMKA

Jako hladové hyeny

Nenávist a zášť panující mezi afghánskými kontrarevolučními špičkami v pákistánském pohraničí propukla v minulých dnech opět plnou silou. V městě Miramšáhu řešily prestižní účty pumovými atentáty. Vůdci teroristických band se hryžou jako hyeny, které v hladové furii dokáží trhat i svůj vlastní ocas.

V pozadí výměn atentátnických úderů jsou nepochybně peníze. O ty se rvou. Z USA i z jiných reakčních zemí jich stále přibývá v marné snaze zvrátit lidský důstojný čas, jehož nástup odbila afghánská revoluce. Dolary pro teroristické organizace typu Hezbe islámí jsou poukázkami k pokračujícímu ničení a vraždění uvnitř Afghánistánu, ale také mezi kontrarevolučními předáky.

Podobné události, k jakým došlo v Miramšáhu, dále jistě zhorší už dlouho napjaté vztahy mezi obyvatelstvem pákistánského pohraničí a tzv. afghánskými uprchlíky. Jejich přítomnost trpí Pákistánci nejrázněji újmy. Mnozí se srážky kvůli půdě, pastvinám a zdrojům vody. Zostřují se beztoho krajně neutěšené možnosti najít zaměstnání. Bohaté vrstvy „uprchlíků“, kteří mají různé výhody (například neplatí daně), představují konkurenci pro místní podnikatele. Obchodují, skupují nemovitosti i půdu. V některých činnostech (například v tkaní koberců) vysloveně nepříjemně konkurují místním řemeslníkům a kupcům. Přítomnost kontrarevolučních band na pákistánském území znamená také značně rozbujele pašování drog. Pákistán je jejich velkým výrobcem a tragickým následkem této skutečnosti je příkrý růst narkomanie. MILAN MÁDR

Komentář Milana Mádra o ozbrojené opozici, v Rudém právu, dne 21. března 1985.¹²⁴

Rudé právo se ve svém vyobrazování této části konfliktu silně stavilo na stranu afghánského režimu a Sovětského svazu. Ve zprávách můžeme najít chválu vládního režimu a jeho pokroku, například ve spotřebních družstvech, a zároveň periodikum zaujímá velmi útočný tón, když přijde na opoziční síly, a hlavně Spojené státy, které obviňuje ze všemožných zločinů, především proti nevinnému obyvatelstvu, kdykoliv to jen jde. Například v případě údajného agenta s prudkým jedem, který měl otrávit zásoby pitné vody v Kábulu. Rozdíl v míře stranění je zde patrný, Rudé právo zřídka kdy zůstává neutrální a je patrné, že se snaží vyobrazit své nepřátele jako nelidské, „vykořisťující“ nebo jako válečné štváče, zatímco afghánský režim je vnímán jako lidumilný a pacifistický. Některé zprávy, vydané periodikem v této době, lze stěží ověřit v historických pramenech, konkrétně třeba případ pumových útoků, nebo případ obrovské demonstrace v Kábulu, čítající na 300 000 lidí – k těmto událostem se v historických pramenech nepodařilo dohledat žádnou zmínku. Je tudíž možné, že tyto události byly pouze vymyšleny, nebo byly údaje o nich značně upraveny komunistickými médii.

¹²⁴ [Milan Mádr]: Jako hladové hyeny. In *Rudé právo*. Ročník 65, číslo 68, 21. 3. 1985, s. 7

5.4.1 Stingery

O jednání v USA o Stingerech si v Rudém právu můžeme přečíst 1. dubna 1986. Jedná se o poměrně krátkou zprávu, která mluví o nezvyklosti dodávat takto moderní zbraně kontrarevolučním bandám¹²⁵. Poté již o Stingerech v Afghánistánu příliš neuslyšíme, zato se nám však dostává zpráv o kontrarevolučních bandách a jejich zločinech, jako například pumové útoky v centru Kábulu¹²⁶. V ten samý den, 7. dubna si taktéž můžeme přečíst o návštěvě Pákistánu britským ministrem zahraničí, Geoffrey Howem, který se dle Rudého práva nechal provokačně vyfotografovat se zbraní mířící na Afghánistán a poté označil tyto kontrarevolucionáře za opravdové bojovníky za svobodu¹²⁷.

Co se prvního nasazení Stingerů týče, o tom v Rudém právu zmínku nenajdeme. Najdeme zde však zprávu o ustavení komise pro celonárodní smír, která má a cíl odvrátit „*vměšování imperialismu do vnitřních záležitostí ADR a skoncovat s bratrovražedným krveprolitím v zemi.*“¹²⁸ Což je zajímavé, jelikož touto zprávou Rudé právo de facto přiznává, že v zemi probíhá zničující válka, nikoliv mezi zahraničními kontrarevolučními bandami a Afghánskými komunisty, nýbrž mezi prostými Afghánci. Mimo to si však Rudé právo udržuje svůj postoj podporovatele afghánského režimu, ukazuje publiku v Československu jako mírumilovný a funkční, zatímco bandité se zmůžou pouze na pumové útoky v Kábulu. O raketách Stinger zde bohužel, navzdory očekávání, příliš mnoho nenalezneme. Možným důvodem by mohla být i snaha Sovětů zamezit nové citelné ztráty vrtulníků v konfliktu.

6. Operace Magistrála

Na podzim roku 1987 se tempo bojů v Afghánistánu zpomalilo. Sověti postupně během roku přecházeli od útočných operací na defenzivní akce, jelikož se očekávalo, že Sovětská vojska se brzy z Afghánistánu stáhnou. Zatímco však OKSVA přešla do defenzivy, mudžáhidé přešli do útoku. Nyní se mohli opřít o mohutnou materiální podporu ze Spojených států a Pákistánu, a také o zkušenosti nabyté během více než 8 let trvání konfliktu¹²⁹. Povstalcům se podařilo v průběhu roku 1987 odříznout město Chóst na jihovýchodě země od Sověty kontrolovaného

¹²⁵ [ČTK]: Protiletadlové zbraně banditům. In *Rudé právo*. Ročník 66, číslo 76, 1. 4. 1986, s. 7

¹²⁶ [ČTK]: Drastický zločin. In *Rudé právo*. Ročník 66, číslo 81, 7. 4. 1986, s. 6

¹²⁷ [ČTK]: Howe půzoval pro bandity. In *Rudé právo*. Ročník 66, číslo 81, 7. 4. 1986, s. 6

¹²⁸ [zpravodaj ČTK]: Vytvořena komise pro celonárodní smír. In *Rudé právo*. Ročník 67, číslo 229, 29. 9. 1986, s. 1

¹²⁹ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Sloart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

území a zamezit pokusům o zásobování jeho několika tisícové vojenské posádky, jak po silnici, tak ze vzduchu. Místním velitelem mudžáhidů byl muž jménem Džallaladín Hakkání a v oblasti mělo působit až na 15 000 bojovníků mj. ze Saudské Arábie, Egypta, Jordánska¹³⁰. Operace s názvem Magistrála měla za cíl otevřít a odminovat silnici z Gardézu do Chóstu, eliminovat Hakkáního síly a získat kontrolu na touto oblastí. Operace započala v půli listopadu roku 1987, i přes nepřízeň počasí¹³¹. Do této ofenzívy byla zapojena většina OKSVA a také afghánská armáda. Postup byl pomalý a tvrdé boje trvaly až do ledna 1988. I přesto, že byly vytyčené cíle operace splněny, žádného podstatného průlomu ve válce dosaženo nebylo. Dokonce i velitel operace (a nový velitel OKSVA), generál Boris Gromov, údajně považoval akci za nesmysl a protestoval nadřízeným do Moskvy – celou akci následně pojal jako demonstraci síly. V květnu pak bylo Gorbačovem rozhodnuto o stažení celé OKSVA z Afghánistánu¹³².

V této kapitole se pokusíme zaměřit na vyobrazení této operace v médiích. Operace Magistrála byla do této práce zařazena, abychom mohli posoudit, jak se periodika vyjadřovala o každodenním boji, který Afghánistánu probíhal. Operace trvala téměř 3 měsíce, pokusili jsme se tedy vyhledat klíčové okamžiky této akce a poté i jejich vyobrazení v obou periodikách.

6.1 Rudé právo

O začátku bojových operací se v druhé polovině listopadu v Rudém právu bohužel nedočteme. Zmínky z Afghánistánu tvoří především návštěva stranického představitele LDSA Kavijáního v Československu a jeho přijetí vládou ČSSR a představiteli KSČ¹³³. Pak je zde také zpráva z 30. listopadu o tzv. Velké Džirce, což je sjezd zástupů delegátů z různých vrstev obyvatel a kmenů, kteří mají projednat budoucnost Afghánistánu a proces národního usmíření mezi kmeny, vládou, duchovenstvem a obyvatelstvem¹³⁴. Zde se však, v projevu budoucího prezidenta Nadžibulláha můžeme dozvědět několik zásadních informací. Jednak fakt, že Sovětské jednoty z „internacionální pomoci“ se plánují stáhnout domů. Dle Rudého práva prohlásil: „...je internacionalistickou a vlasteneckou povinností Afghánců přispět konkrétními činy při realizaci politiky národního usmíření k urychlení návratu omezeného sovětského vojenského kontingentu do vlasti“¹³⁵. Stejně tak se Rudé právo zmínilo o explozích, jež „způsobily rakety odpálené z hornatého okolí města. Odhaduje se, že rakety dopadly asi

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Tamtéž

¹³² Tamtéž

¹³³ [ČTK]: Podepsána dohoda o spolupráci KSČ a LDSA. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 274, 21. 11. 1987, s. 1

¹³⁴ [ČTK]: Národní usmíření se upevňuje. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 281, 30. 11. 1987, s. 1 a 6

¹³⁵ Tamtéž, s. 6

*kilometr od budovy, kde džirga zasedá*¹³⁶. Rudé právo tedy přiznává, že v Afghánistánu, resp. v Kábulu není bezpečno, a že Sovětské jednotky se budou stahovat zpět do SSSR. Následujícího dne je ve zprávě oficiálně potvrzeno Nadžíbulláhovo zvolení na sjezdu delegátů a také přijetí nové ústavy. Zároveň v tento den Nadžíbulláh údajně prohlásil svůj záměr, „uskutečnit stažení sovětských jednotek nikoliv za 15 měsíců, o čemž jsme jednali dříve, ale za 12 měsíců.“¹³⁷ Zároveň s tímto prohlášením podává periodikum zprávu na údajný teroristický útok na sjezd delegátů. Dle mluvčího LDSA tento útok demonstruje obtíže, se kterými se politika národního usmíření potýká, avšak národní usmíření má podporu většiny Afghánců, a proto bude jistě pokračovat bez dalších překážek¹³⁸.

Místo zmínek o bojích se k nám dostává jen reportáž z Herátu, kde působí českoslovenští poradci při stavbě cementárny. Dle Rudého práva se do Afghánistánu vrátili po 8 letech, když v roce 1979 unikly ozbrojeným povstalcům jen o vlasek, schovaní v hromadě uhlí. Dle Rudého práva se z návratu těší a budou pokračovat na konstrukci závodu¹³⁹.

O operaci Magistrála se nakonec přece jen v Rudém právu dozvíme. Ve vydání na Štědrý den, 24. prosince, si můžeme přečíst krátkou zprávu o nové rozsáhlé operaci, kterou vede afghánská armáda za asistence sovětských jednotek. Cílem operace je dle ministra zahraničí SSSR Gerasimova, „*prolomit obklíčení okresu Chóst kontrarevolučními skupinami*“¹⁴⁰. Ministr podotkl, že bylo zabito nebo raněno na 1 500 banditů. Dle ministra je také cílem operace, obnovit bezpečný provoz na silnici Chóst – Gardéz¹⁴¹. Ve vydání z 27. prosince se zase dozvíme, že podle informací sovětské listu „Pravda“ a afgánské agentury „Báchtar“, bojují po boku banditů v Chóstu také američtí a francouzští poradci. Dle agentury Báchtar se tito poradci podílí na dalším ničení a krveprolití v zemi a také dodává, že často v roli poradců zahynou¹⁴².

¹³⁶ Tamtéž, s. 6

¹³⁷ [ČTK]: Soudruh Nadžíbulláh afghánským prezidentem. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 282, 1. 12. 1987, s. 1 a 7

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ [Josef Nývlt]: Slzy radosti. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 291, 11. 12. 1987, s. 7

¹⁴⁰ [zpravodaj ČTK]: Boje s bandity v Afghánistánu. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 302, 24. 12. 1987, s. 7

¹⁴¹ Tamtéž

¹⁴² [ČTK]: Kdo taky bojuje u Chóstu. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 303, 27. 12. 1987, s. 7

Boje s bandity v Afghánistánu

MOSKVA [Zpravodaj ČTK] —
Afghánská armáda zahájila v pondělí s pomocí sovětských jednotek rozsáhlou vojenskou operaci v oblasti mezi východoafghánskými městy Gardezem a Chóstem, jejímž cílem je prolomit obklíčení okresu Chóst kontrarevolučními skupinami. Oznámil to ve středu na tiskové konferenci v Moskvě vedoucí informační správy ministerstva zahraničí SSSR Gennadij Gerasimov.

Obrázek 1 Rudé právo o operaci Magistrála, dne 24. prosince 1987.¹⁴³

Spolu s probíhající operací, zmiňuje Rudé právo také prohlášení prezidenta Nadžibulláha ohledně jednání mezi Afghánistánem a Pákistánem v Ženevě, která mají mít významný vliv na ukončení konfliktu v zemi. Odsoudil také opoziční strany, údajně odmítající svou účast na těchto jednáních s tím, „že na nich leží plná zodpovědnost za to, že krveprolití pokračuje.“¹⁴⁴

30. prosince se v Rudém právu dozvídáme o úspěšném ukončení operace v Chóstu a o porážce banditů, kteří přišli asi o 1 600 mužů. Podle ministra zahraničí SSSR Gerasimova, se bojů účastnily především jednotky afghánské armády a sovětská armáda asistovala pouze na velitelských stanovištích. Dle agentury Báchtar budou do Chóstu co nevidět dopraveny zásoby potravin a paliva pro civilní obyvatelstvo. Zpráva je doplněna o mapu Afghánistánu s vyznačeným městem Chóst. Ve stejné zprávě je také zmíněn útok teroristů na civilní autobus u Herátu, kde zahynulo 28 osob, včetně žen a dětí¹⁴⁵.

Rudé právo překvapivě přesně pojednává o operaci i o jejím záměru, nikoliv však v celé délce. Boje začínaly v druhé polovině listopadu 1987 a vyčišťovací operace pokračovaly až do ledna 1988. Bojů se taky účastnila většina OKSVA a schopnější části afghánské armády, nikoliv

¹⁴³ [Zpravodaj ČTK]: Boje s bandity v Afghánistánu. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 302, 24. 12. 1987, s. 7

¹⁴⁴ [ČTK]: Tisková konference Nadžibulláha. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 304, 28. 12. 1987, s. 7

¹⁴⁵ [ČTK]: Silnice Gardez-Chóst osvobozena od banditů. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 306, 30. 12. 1987, s. 6

převážně afghánská armáda¹⁴⁶. Mohli jsme také vidět další důkazy o nestabilitě v zemi. (útoky v Kábulu, útek československých poradců). Rudé právo se opět staví na stranu afghánského režimu, a otevřeně odsuzuje opoziční bojovníky, kteří dle periodika útočí na civilní objekty a působí komplikace afghánským snahám o mír. Stavění mudžáhidů do pozice válečných štváčů a odpůrců míru s cílem přesvědčit Československé publikum o jejich nepřátelství a krutosti se zde již jeví jako standart pro socialistické periodikum.

6.2 New York Times

V New York Times se bohužel v listopadu 1987 o operaci Magistrála – nebo o zvýšené sovětské aktivitě na bojišti, nedočteme. Avšak články o válce v Afghánistánu jsou zde na denním pořádku. Jedním z prvních v námi sledovaném období je zpráva o sovětských veteránech války v Afghánistánu, kteří podle údajně v SSSR netěší žádnému uznání a nyní podle New York Times založily celonárodní sdružení veteránů, které bojuje za uznání vojáků a lepší podmínky pro jejich budoucnost. Periodikum dodává, že vztah veteránů bojů v Afghánistánu vůči společnosti, je srovnatelný se vztahem amerických veteránů z Vietnamu, kdy společnost nechce o válce slyšet, nebo jí pohrdá. Také dodává, že odhady ztrát ve válce pro Sověty se pohybují okolo 12 000 mrtvých a zhruba půl milionu vojáků zde sloužilo nebo slouží, což jsou podle New York Times statistiky, jež nikdy nebyly zveřejněny v oficiálních sovětských médiích¹⁴⁷. NYT také přináší zajímavou zprávu o údajném přeběhnutí bratra současného afghánského prezidenta Nadžíbulláha, Sidiqa. Bratr Sidiq údajně uprchl ke skupině povstalců do Pandžírského údolí, kde vládne pověstný Ahmad Šáh Masúd. Periodikum zmiňuje, že pokud jsou informace pravdivé, znamenalo by to velké ponížení prezidenta Nadžíbulláha a další komplikace jeho pokusům převést rebely na svou stranu¹⁴⁸. Zpráva dále poukazuje činnosti Afghánských velitelů a členů vlády, kteří v reakci na sovětskou snahu stáhnout svá vojska, začali údajně vyjednávat s rebely, popř. posílat své potomky do zahraničí¹⁴⁹.

Dne 28. listopadu si v NYT můžeme přečíst krátkou zprávu o nové rezoluci OSN, která vyjadřuje hluboké znepokojení nad sovětským bombardováním civilních oblastí v Afghánistánu a útoky na vesnice¹⁵⁰. Hned den poté si v periodiku můžeme přečíst zajímavý

¹⁴⁶ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Sloart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

¹⁴⁷ [Bill Keller]: Soviet afghanistan veterans call for end of neglect and for honor. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 331, 22. 11. 1987, s. 1

¹⁴⁸ [Elaine Sciolino]: Brother of top Afghan is said to defect to the rebels. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 332, 23. 11. 1987, s. 5

¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ [NESG]: Right abuses “distress“ U.N. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 337, 28. 11. 1987, s. 4

článek ohledně Sovětského zapojení do Afgánského konfliktu. New York Times píše, že Sověti se stále „zoufaleji snaží najít cestu, jak by stáhli svých 115 000 vojáků domů, když současný afghánský režim ztrácí území v boji s islámskými rebely.“¹⁵¹ Očekává se, že Afghánistán bude jedním z hlavních témat budoucího jednání mezi Sověty a Spojenými státy. Dle západních diplomatů, stáhnutí sovětského kontingentu z Afghánistánu by znamenalo rychlý kolaps současné afghánské vlády. New York Times se také mimoděk zmiňuje o drastickém dopadu raket Stinger na afghánský konflikt a také o zítřejším velkém sjezdu delegátů, tzv. Velké džirce, kde by měl Nadžibulláh přednést novou ústavu a pokusit se získat si zpět afghánskou společnost. Avšak jak NYT dodává, dvě třetiny sjezdu jsou loajální členové strany LSDA, a navíc rebelové shromáždění bojkotují, jelikož nesouhlasí s pobytem Sovětů na afgánském území¹⁵².

New York Times také zmiňuje útok na sjezd delegátů raketami, stejně jako Rudé právo. Nicméně ve stejné zprávě se také dočteme o obklíčeném Chóstu, který nelze zásobovat ani vzdušnými silami, kvůli přítomnosti raket Stinger, jež „změnily průběh války eliminací sovětských bitevních vrtulníků (Mi 24), které pronásledovaly povstalce“¹⁵³. Periodikum se také zmiňuje o tvrdých bojích na hranici s Pákistánem.

Operace Magistrála je v periodiku zmíněna zatím velmi sporadicky, nicméně to neplatí o sovětském ústupu z Afghánistánu, který je zmiňován častěji. Dle periodika by na ústup Sovětů mohlo mít vliv jednání mezi prezidentem Reaganem a generálním tajemníkem Gorbačovem, který se již v minulosti vyjádřil o nutnosti na jednání bude diskutovat také o sovětské přítomnosti v Afghánistánu a o americké materiální pomoci rebelům. Dle představitelů SSSR by se zase datum úplného ústupu sovětského kontingentu mohlo odvíjet od omezení americké pomoci rebelům, putující skrze Pákistán¹⁵⁴.

Výzvu k ukončení afghánské války, a také značnou kritiku Sovětského angažmá, se můžeme dočíst v komentáři v New York Times ze 7. prosince 1987, který říká, že „následky jsou devastující. Milion Afghánců a tisíce Rusů již zahynulo v tomto nekonečném konfliktu, který

¹⁵¹ [John Kifner]: Moscow is seen at turning point in its intervention in Afghanistan. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 338, 29. 11. 1987, s. 1 a 9

¹⁵² [John Kifner]: Moscow is seen at turning point in its intervention in Afghanistan. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 338, 29. 11. 1987, s. 1 a 9

¹⁵³ [John Kifner]: Top Afghan offers new charter; insurgents answer with rockets. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 339, 30. 11. 1987, s. 4

¹⁵⁴ [Elaine Sciolino]: U.S. aides say summit could be 'turning point' for Afghan withdrawal by Soviet. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 344, 4. 12. 1987, s. 6

zasel pochybnosti o všech sovětských motivech.“¹⁵⁵Neznámý autor komentáře, píše, že ústup sovětských vojsk by nastolil důvěru v Gorbačova a jeho nadcházející jednání s Reaganem.

Zmínku o probíhající ofenzivě můžeme konečně řádně zaznamenat ve zprávě z 10. prosince, ohledně jednání Gorbačova s Reaganem. Mluví se o neochotě USA zmrazit podporu rebelům, ve chvíli, kdy sovětské jednotky zahájily v Afghánistánu ofenzivu¹⁵⁶.

Konkrétnější informace o operaci dostáváme až 20. prosince, kdy New York Times publikuje zprávu o nové Afgánské ofenzivě proti muslimským bojovníkům, jejichž počet je odhadován na asi 9 000. Zdrojem této zprávy je Moskevská televize, podle níž se operace odehrává na pákistánské hranici v oblasti obklíčeného města Chóst. V televizních záběrech nebyly zachyceny žádné sovětské jednotky, přestože západní analytici odhadují počet sovětských vojáků v zemi, na 115 000¹⁵⁷. Další zprávy o ofenzivě přicházejí na Štědrý den, 1987, kde NYT cituje ministra zahraničí SSSR, Gerasimova, který oznamuje, že spojené úsilí sovětské a afghánské armády způsobilo rebelům ztráty asi 1 500 mužů, otázky na vlastní ztráty ignoruje. Dle periodika je vyjádření Gerasimova první oficiální tiskovou konferencí ohledně konfliktu, který trvá již osm let¹⁵⁸.

New York Times také podává zprávu o malém, protiválečném protestu v Moskvě, kterého se účastnilo jen 16 osob a který byl rozprášen policií. Podle New York Times byla jedna mladá protestující dívka zbita tak, že musela být převezena do nemocnice. Zpráva také hovoří o zatčení 14 osob v Leningradu za vystavování transparentů s nápisy jako „*přiveďte zpět naše děti z Afghánistánu*“.¹⁵⁹

Zprávy o sovětsko-afghánském vítězství v operaci Magistrála se můžeme dočíst 28. prosince. Resp. zpráva hovoří o obou stranách prohlašujících klíčové vítězství. Dle zpráv velitele afghánské armády byl v bojích zabit i jeden americký poradce. New York Times dodává, že mimo posílání materiální pomoci do země, se přímo v Afghánistánu oficiálně žádní američtí

¹⁵⁵ [NESG]: End the Afghan war. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 346, 7. 12. 1987, s. 30

¹⁵⁶ [R. W. Apple Jr.]: The summit: 2 leaders discuss long-range arms and Afghan war; an air of optimism. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 349, 10. 12. 1987, s. 1 a 18

¹⁵⁷ [Reuters]: Moscow reports Afghan raid. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 359, 20. 12. 1987, s. 30

¹⁵⁸ [AP]: Soviet reports on Afghan battle. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 363, 24. 12. 1987, s. 9

¹⁵⁹ [AP]: Soviet seizes 30 protesting Afghan role. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 366, 27. 12. 1987, s. 3

poradci nevyskytují¹⁶⁰. Dále se periodikum zmiňuje o konvoji se zásobami, který se probíjela do Chóstu, a dodává, že operace se údajně účastnilo na 20 000 sovětských vojáků¹⁶¹.

Zprávy o operaci Magistrála jsme v New York Times mohli pozorovat od poloviny prosince. Tyto zprávy se nesly v poměrně neutrálním duchu a nenabývaly velkého významu. Důvodem byly nejspíše jiné významné události, jako setkání Gorbačova s Reaganem a s tím související jednání o stažení Sovětských vojsk, nicméně téma Afghánistán se v této době objevilo v New York Times téměř čtyřikrát víc než v Rudém právu, avšak ne všechny podané informace se shodují s historickými prameny – a také zde bylo jen 5 zmínek o operaci Magistrála. Zprávy o hrstce protestujících v Moskvě se mi ověřit nepodařilo, avšak o iniciativě sovětských válečných veteránů lze nalézt zmínku¹⁶². Také povaha zpráv je rozdílná. New York Times vyjadřuje podporu protestujícím sovětským občanům v Moskvě a Leningradu, stejně tak publikuje iniciativy sovětských veteránů bojů v Afghánistánu. V komentáři od neznámého autora je kritizováno sovětské angažmá, které podle autora přineslo jen destrukci země¹⁶³. Ten stejný komentář naopak vítá možnost ústupu Sovětů. Mohli bychom říct, že New York Times je kritické vůči válce a nesvobodným principům v rámci Sovětského svazu – jako potlačování protestů, zatýkání a věznění protestujících. Periodikum zároveň vítá snahy obou lídrů supervelmocí dosáhnout společné dohody. Je obtížné přesně určit, na čí konkrétní stranu se New York Times přiklonilo, avšak dá se konstatovat, že jestliže se tento postoj nedá klasifikovat jako neutrální, pak se dá klasifikovat aspoň jako protiválečný.

7. Neslavný odchod

Kapitola „Neslavný odchod“, je poslední kapitolou zabývající se vyobrazením konfliktu v Afghánistánu v periodikách Rudé právo a New York Times. Po téměř deseti letech od vstupu sovětských vojsk na území Afghánistánu, konflikt skončil téměř přesně tam, co začal – na mostě zvaném „Most Přátelství“, hraničním přechodě přes řeku Amurdaju. Stahování sovětských jednotek sice probíhalo od května roku 1988, avšak poslední sovětské vozidlo se sovětskou posádkou opustilo zemí Afghánistánu až 15. února roku 1989, souladu s Ženevskou dohodou,

¹⁶⁰ [AP]: Afghan government and Foes each claiming war successes. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 368, 28. 12. 1987, s. 9

¹⁶¹ [AP]: Kabul says convoy breaks a siege of a city. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 370, 30. 12. 1987, s. 5

¹⁶² FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Sloart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

¹⁶³ [NESG]: End the Afghan war. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 346, 7. 12. 1987, s. 30

v dubnu roku 1988, mezi Gorbačovem a Reaganem¹⁶⁴. Během řízeného ústupu sovětské jednotky stále podnikaly útočné akce, některé i přes právě dohodnutá příměří s lokálními vůdci mudžáhidů. Tato příměří měla zajistit klidný odchod sovětských vojáků ze země, avšak na nátlak Nadžibulláha se Sověti ještě pokusili na přelomu let 1988 a 1989 najít a zneškodnit nejschopnějšího vůdce rebelů a Nadžibulláhova přímého konkurenta, Ahmada Šáha Masúda. Tento a jiné útoky vesměs zpřetrhaly jakákoliv domluvená příměří, a tak se stalo, že se sovětské jednotky stahovaly do SSSR často stále pod palbou. Afghánská kampaň stála Sovětský svaz 13 000 padlých, i když toto číslo je stále předmětem debat¹⁶⁵. Téměř půl milionu vojáků utrpělo nějaká fyzická zranění nebo onemocnělo. Ovšem ztráty, které SSSR utrpěl, nebyly nic v porovnání se ztrátami, jež

utrpělo afgánské obyvatelstvo. Kolem 1 300 000 obyvatel přišlo o život během konfliktu a asi 5 milionů uprchlo do zahraničí. Nikdo z vedení v Sovětském svazu nečekal, že by se nadžibulláhův režim udržel sám proti povstalcům. Ovšem rostoucí konflikty mezi povstalcí samotnými způsobily, že afgánský režim svým trváním přežil i samotný Sovětský svaz¹⁶⁶, němž konflikt přispěl značnou měrou, k jeho rozpadu.

V této kapitole se zaměříme na období kolem definitivního opuštění Afghánistánu sovětskými jednotkami, které proběhlo dne 15. února roku 1989. Mimo konkrétní datum se zaměříme na období kolem, konkrétně jeden týden před 15. únorem, samotný odchod a tři dny po něm, tj. 10 dní.

7.1 Rudé právo

Během nám zkoumaného období se v Rudém právu často objevuje téma odchodu Sovětů z Afghánistánu. Pozoruhodně, v odpovědi na dotaz čtenáře ze dne 9. února 1989, můžeme pozorovat poměrně kritický náhled na afghánský konflikt. Čtenáři, který se dotazoval o budoucnosti a bezpečnosti nynější kábulské vlády, odpovídá Josef Nývlt překvapivě kriticky ohledně uplynulého sovětského angažmá. Mluví o těžkých podmínkách revoluce v roce 1978, která narážela na odpor islámských duchovních a následný Amínův teror podle Nývlt, a který jen způsobil roztržku mezi komunistickou vládou a aktivním islámským duchovenstvem. Autor se zmiňuje o kontingentu 115 000 mužů, vtaženém do svaté války bez možnosti vítězství. Nývlt píše o snaze Sovětů vytvořit podmínky pro předání vlády Nadžibulláhovi, avšak sám autor

¹⁶⁴ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Sloart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Tamtéž

pochybuje o možnostech míru po odchodu Sovětů, jednak kvůli přetrvávající pomoci opozičním bojovníkům zvenčí, tak také kvůli nejednotnosti afgánských obránců a především „*síle i fanatismu kontrarevoluce*.“¹⁶⁷ Zpráva z toho samého dne hovoří o Sovětském ústupu z Kábulu a o postupu opozičních skupin, na které se velení afghánské armády chystá zareagovat¹⁶⁸. Ovšem hned v dalším vydání si můžeme přečíst, že opoziční skupiny již ostřelují Kábul. Dle Rudého práva „*Afghánská tzv. nesmiřitelná opozice, pokračuje v ostřelování Kábulu*.“¹⁶⁹ Dle vyjádření člena štábu afghánské armády, neexistuje vojenské řešení konfliktu. Avšak vzápětí údajně zdůraznil, že afghánská armáda je schopna ubránit Kábul, jestliže se opozice pokusí jej obsadit.

Jelikož už se Sovětské jednotky, až na obrany kolon boje nezúčastňují, je nyní pozornost věnována především boji afghánské armády proti opozičním silám. Přestože se Rudé právo hlásí dobré výsledky pro afghánskou armádu, ze stále zvyšujícího se počtu zpráv po potyčkách nedaleko hlavního města, bychom mohli usoudit pravý opak. Periodikum také připomíná, že přestože sovětské jednotky odcházejí ze země, Spojené státy stále podporují opoziční síly¹⁷⁰.

Rudé právo v den definitivního odchodu Sovětů informuje o přesném ukončení stahování jednotek, které má proběhnou v poledne 15. února¹⁷¹. Dále informuje čtenáře o humanitární pomoci, kterou má údajně Sovětský svaz vyslat do Afghánistánu, čítajících kolem 500 vozů, naložených potravinami a palivem¹⁷². Zmatečnou situaci ohledně afghánské vlády, armády, rozepří mezi opozičními skupinami a postavení Pákistánu se v komentáři snaží objasnit Milan Jelínek, který se snaží vysvětlit celkovou situaci po odchodu Sovětů a nastiňuje různé scénáře. V jeho komentáři v ten samý den, bychom mohli najít dosti výstižný komentář a sice: „*Střízlivý a věcný závěr je, že o nejbližším vývoji v Afghánistánu nelze kategoricky nic vyhlásit a žádnou možnost vyloučit*.“¹⁷³

¹⁶⁷ [Josef Nývlt]: Na dotaz čtenáře – Afghánské otazníky. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 34, 8. 2. 1989, s. 6

¹⁶⁸ [ČTK]: Kontrolu přebírají Afghánské jednotky. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 34, 8. 2. 1989, s. 7

¹⁶⁹ [ČTK]: Opozice ostřeluje Kábul. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 35, 9. 2. 1989, s. 7

¹⁷⁰ [ČTK]: Nadžibulláh: Ohrožena je sama nezávislost Afghánistánu. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 37, 13. 2. 1989, s. 7

¹⁷¹ [ČTK]: Stahování jednotek SSSR končí ve středu v poledne. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 39, 15. 2. 1989, s. 1

¹⁷² [ČTK]: Palivo a potraviny ze SSSR do Afghánistánu. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 39, 15. 2. 1989, s. 7

¹⁷³ [Milan Jelínek]: Opozice: Rozpolcená, ale výbojná. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 39, 15. 2. 1989, s. 7

Odchod sovětských jednotek z Afghánistánu ukončen

Přesně v souladu s dohodami z Ženevy ● V Kábulu zatím klid ● Boje s extremisty v pohraničních provinciích ● Pákistánská armáda se soustředí u jižních hranic ● Afghánský protest proti pokračující pomoci USA ozbrojené opozici ● Prohlášení sovětské vlády

HAJRATON, TERMEZ (ČTK, zr) — Přes Most přátelství přejela ve středu ráno z afghánského břehu řeky Amudarji na sovětskou stranu tanková jednotka uzavírající návrat sovětského vojenského kontingentu do vlasti.

Vzápětí překročil státní hranici mezi afghánským městem Hajratonem a sovětským Termezem také poslední příslušník kontingentu — velitel generálporučík Boris Gromov. Sovětský svaz tak přesně v souladu s ženevskými úmluvami o urovnání situace kolem Afghán-

stánu ukončil devítiměsíční odsun jednotek z afghánského území.

Stahování sovětského kontingentu se po celých devět měsíců konalo pod zevrubnou kontrolou představitelů Organizace spojených národů i nezávislých pozorovatelů z řad novinářů mnoha zemí. Od 15. květ-

Rudé právo o odchodu Sovětských jednotek z Afghánistánu dne 16. února 1989.¹⁷⁴

Následující den Rudé právo podalo zprávu o definitivním odchodu Sovětských vojsk, „*přesně v souladu s Ženevskými dohodami*“¹⁷⁵, a dodává, že osud Afghánistánu bude záležet především na tom, jestli i ostatní účastníci konfliktu budou dodržovat tyto dohody z Ženevy, po vzoru Sovětského svazu. Dle Rudého práva, odchází Sovětský svaz z Afghánistánu z dobré vůle a periodikum doufá, že „*afghánský lid si zvolí mír a shodu, neboť pouze tato cesta ukončí krveprolití a povede k nastolení míru v zemi.*“¹⁷⁶

Další zprávy z Afghánistánu v Rudém právu, so poněkud oponují. Ve článku ze 17. února nalezneme údajný případ ostřelování Kábulu afghánskou opozicí, při kterém zahynulo několik civilistů, včetně čtyř dětí. Ovšem dle pozorovatelů panuje ve městě, až na ostřelování raketami, relativní klid¹⁷⁷. Dále se ve článku můžeme dočíst o protestu afghánského ministra zahraničí Abdala Vakíla, který obviňuje Pákistán a Spojené státy z nedodržování Ženevských dohod¹⁷⁸. Rudé právo také připomíná, že Spojené státy stále nezastavily svou materiální podporu opozičním skupinám a stejně tak nepřestal Pákistán narušovat státní hranice a jeho vojáci obsazují části afghánského území. Rudé právo také píše o tvrdých bojích o města Kandahár a Džalalabád, i přes údajnou snahu afghánské vlády vést dialog s opozicí¹⁷⁹. Soudě podle zpráv,

¹⁷⁴ [ČTK]: Odchod sovětských jednotek z Afghánistánu ukončen. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 40, 15. 2. 1989, s. 1 a 7

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ [ČTK]: Svět oceňuje krok SSSR. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 41, 17. 2. 1989, s. 7

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ [ČTK]: Další vměšování do afghánských záležitostí. In *Rudé právo*. Ročník 69, číslo 42, 18. 2. 1989, s. 7

situaci v Afghánistánu po odchodu sovětských vojsk nevypadá pro Nadžíbulláhovu vládu dobře.

Překvapivě jsme mohli v úvodním komentáři této kapitoly vidět jistou kritickou reflexi v komentáři od Josefa Nývlt. Nývlt přiznal, že revoluce v roce 1978 a sovětská „pomoc“ v roce 1979 nebyla správným řešením situace v Afghánistánu. Nývlt také vyjádřil pochybnosti o setrvání Nadžíbulláhovi vlády o moci. Je to poprvé co vidíme v Rudém právu za dobu našeho zkoumání jistou kritiku a pochybnosti. Avšak poté je Rudé právo opět přikloněno k afghánské vládě, teď již bez pomoci SSSR. Objevují se zde již dobře zažitá premise. Rudé právo afghánskou vládu ustavuje do zásadně pozitivních vztahů pro publikum a snaží se vyvolat v publiku dojem, že afghánská vláda dodržuje veškeré dohody, snaží se vést mírové dialogy a také se nebojí bránit mír a svobodu. Poněkud kuriózně vyznívá snaha Rudého práva utvrdit publikum, že v Kábulu se žije klidný život, zatímco o několik vět dále zmiňují raketový útok z toho samého dne. Charakterizování opozice do role nepřítele a agresora, pomocí svědectví o jejich zločinech a podvratných akcích (ostřelování Kábulu, smrt dětí). Rudé právo se tedy opět přiklonilo na stranu afghánské vlády. Historické záznamy se v této době shodují ve zmíněném rozpadu opozičních sil v Afghánistánu a bojích mezi skupinami. Dle historických pramenů se také Pákistán aktivně zapojoval do bojů na opoziční straně, stejně tak je potvrzeno ostřelování hlavního města ozbrojenou opozicí¹⁸⁰.

7.2 New York Times

V New York Times můžeme ohledně Sovětského ústupu narazit na zajímavé zprávy, například hned 8. února 1989 se sovětská vládní představitel na tiskové konferenci odmítli vyjádřit k možnému pokračování sovětského bombardování po odchodu jejich vojsk. Dle periodika by se jednalo o porušení dohod z Ženevy, které stanovují, že SSSR musí Afghánistán opustit do 15. února. Odhady amerických vládních představitelů také mluví o téměř 15 000 mrtvých sovětských vojáků za dobu trvání konfliktu¹⁸¹. New York Times také podávají zprávu o nedostatku potravin v Kábulu, na něž upozorňuje OSN¹⁸². Ve zprávě z následujícího dne, 9. února se dozvídáme, že rebelové plánují uzavřít letiště za účelem zamezení mezinárodní pomoci v dodávkách potravin. Touto taktikou chtějí přimět velká města v Afghánistánu, která

¹⁸⁰ FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Sloart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

¹⁸¹ [Bill Keller]: Soviets evasive on continued Afghan bombing. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 775, 8. 2. 1989, s. 6

¹⁸² [Barbara Crossette]: Food shortages in Kabul. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 775, 8. 2. 1989, s. 6

jsou pod kontrolou Nadžibulláhova režimu, ke kapitulaci¹⁸³. Periodikum se také zmiňuje o nařízení amerického prezidenta Bushe ohledně úprav v americké politice vůči Afghánistánu. Tyto úpravy by se mohli podle představitelů vlády týkat budoucího uspořádání Afghánistánu a také změn v zasílání vojenské pomoci¹⁸⁴.

New York Times se k ústupu sovětských vojsk vyjadřuje velmi frekventovaně a zmiňuje také pozici nově samostatné afghánské armády, která se nyní musí připravit na ofenzívu rebelů, kterých je podle západních expertů až 140 000. Periodikum zároveň připomíná problémy s morálkou afghánského vojska a dodává, že někteří vojáci dezertovali¹⁸⁵. Dne 11. února přináší New York Times zprávu o rozhodnutí prezidenta Bushe v pokračování americké vojenské podpory do Afghánistánu, navzdory sovětskému ústupu. Nyní bude cílem materiální pomoci podpořit boj proti kábulské vládě, podle vyjádření představitelů vlády¹⁸⁶.

Jistou kritiku Sovětského svazu můžeme v periodiku vidět 13. února, kde se ve zprávě New York Times vyjadřuje k pravděpodobnému budoucímu postoji SSSR vůči současné vládě Afghánistánu a ke svému dřívějšímu působení v zemi. Dle sovětských médií, by „*morální zodpovědnost padla na ty národy, které zásobovaly bandity zbraněmi a umožnily jim odporovat návrhům na usmíření z Kábulu...*“¹⁸⁷. Co se rebelů týče, jejich konflikty mezi sebou by podle zpráv mohly způsobit hladomor, jelikož letecké společnosti a posádky letadel se zásobami odmítají létat do nestabilní oblasti¹⁸⁸.

V den sovětského odchodu, 15. února, věnuje New York Times tomuto tématu velký prostor. Jednak aktuální zpravodajství o situaci mezi ustupujícími kolonami a mezi postupujícími rebely, a také zhodnocení sovětské anabáze, kde mj. „*Moskva ignorovala to co se Američané naučili za strašlivou cenu ve Vietnamu: přesto že supervelmoci mají zájem téměř všude, jen některá místa jsou důležitá a stojí za dlouhodobou vojenskou intervencí*“¹⁸⁹. Periodikum v dalším článku dodává, že dosud sovětská armáda působila jako symbol neporazitelné síly.

¹⁸³ [Barbara Crossette]: Afghan rebel tactic: Shut Airports. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 776, 9. 2. 1989, s. 8

¹⁸⁴ [Elaine Sciolino]: Bush asks review of Afghan policy. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 776, 9. 2. 1989, s. 8

¹⁸⁵ [AP]: Kabul, preparing and offensive, orders resident out of 5 villages. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 776, 9. 2. 1989, s. 8

¹⁸⁶ [Elaine Sciolino]: Bush is said to favor continuing arms supplies to Afghan rebels. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 777, 10. 2. 1989, s. 1 a 5

¹⁸⁷ [John F. Burns]: Soviets seem to keep their distance from Afghan's future. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 780, 13. 2. 1989, s. 12

¹⁸⁸ [Barbara Crossette]: U.N. Halts relief airlift to Kabul as carriers refuse to fly there. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 780, 13. 2. 1989, s. 12

¹⁸⁹ [NESG]: No end of lessons in Afghanistan. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 782, 15. 2. 1989, s. 26

Nyní je však tento mýtus v troskách, válka odhalila značné slabiny ve sovětském způsobu vedení války¹⁹⁰. Následující den *New York Times* přináší zprávu o kompletním stažení sovětské armády z Afghánistánu spolu s odhadovanými údajnými o sovětských ztrátách. Dle periodika za sebou stahující se vojska za sebou zanechala již pouze mezinárodní ostudu. *New York Times* podává SSSR dlouhý výčet škod a událostí, které tento konflikt způsobil, od zhruba 15 000 sovětských padlých, přes mezinárodní embarga, až po masivní bojkot Olympijských her v Moskvě v roce 1980¹⁹¹.

New York Times se staví kriticky vůči čerstvě zakončenému sovětskému angažmá v Afghánistánu. Zmínky o mezinárodní ostudě, tisících padlých, přirovnání k válce ve Vietnamu, to vše působí snížení důvěry v postavení Sovětského svazu mezi západním publikem. *New York Times* taktéž vyjadřuje své pochybnosti ohledně samostatné afghánské vlády a armády, ze které již dezertují vojáci. Mimo čísla sovětských ztrát, se zprávy shodují s historickými prameny. Je tedy otázkou, na jakou stranu se v tomto období *New York Times* přiklonilo, nebo zda zůstalo neutrální. Vzhledem ke poměrně silné kritice sovětské válečné anabáze se domníváme, že NYT více stranilo afghánským rebelům, a to i přesto, že periodikum taktéž zmiňuje problém blokování dodávek potravin pro civilisty, který byl podle periodika zapříčiněn bojůvkami rebelů mezi sebou¹⁹². *New York Times* využívá sovětského neúspěchu v Afghánistánu, k vyvolání dojmu, že Sovětský svaz není hoden důvěry publika při řešení jakékoliv krize, naopak jeho špatně zvolené kroky vedly k totálnímu selhání. Stejnému selhání, jako zažily Spojené státy ve Vietnamu¹⁹³.

¹⁹⁰ [Bernard E. Trainor]: Afghans and the Soviet psyche: military myths fade as the troops pull out. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 782, 15. 2. 1989, s. 12

¹⁹¹ [Bill Keller]: Last Soviet soldiers leave Afghanistan after 9 years, 15,000 dead and great cost. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 783, 16. 2. 1989, s. 1 a 8

¹⁹² [Barbara Crossette]: U.N. Halts relief airlift to Kabul as carriers refuse to fly there. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 780, 13. 2. 1989, s. 12

¹⁹³ [NESG]: No end of lessons in Afghanistan. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 782, 15. 2. 1989, s. 26

"All the News
That's Fit to Print"

The New York Times

Late Edition
New York: Today, rain, ending as sleet or snow, then partial clearing. High 34-35. Tonight, colder. Low 17-24. Tomorrow, partly sunny. High 23-32. Yesterday: High 50, low 39. Details, page D12.

VOL. CXXXVIII . No. 47,783

Copyright © 1989 The New York Times

NEW YORK, THURSDAY, FEBRUARY 16, 1989

38 cents beyond 75 cents that Page One, City, except on Long Island.

35 CENTS

Battle Erupts for Texas Deposits, Making Savings Plan More Costly

High C.D. Rates Offered By Institutions Facing Control by Regulators

By SARAH BARTLETT
A bidding war for savings deposits has broken out in Texas, just days after the Bush Administration announced its proposal to raise the savings and loan industry. That proposal was intended, in part, to shut down insolvent institutions that were forcing up deposit rates for the rest of the industry.

Rates as high as 10.75 percent for six-month deposits are being offered by savings institutions, including some earmarked to be taken over by the Federal Government. By contrast, institutions in other parts of the country are offering about 8.25 percent for such deposits.

One savings unit in Texas already under the regulators' control was also participating itself yesterday.

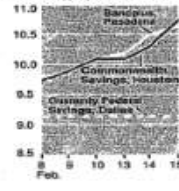
"The fact the Administration's plan has not had the effect it was intended to have," said Lewis S. Ramer, a former vice chairman of Fidelity Investors, whose investor group acquired an insolvent savings association in Houston in December.

"We're running for cover and hoping the cavalry comes soon," he said.

There are already some signs that the rate war has started to spill over to a few institutions in Colorado, Oklahoma, Arkansas and California, said Herbert Mehl, chairman of Bancorpone Money Markets, a New York-based in-

Texas Rate War

Interest rates on six-month Treasury certificates of deposit offered by two insolvent savings units, compared with that of a typical solvent unit.

The New York Times Feb. 16, 1989

trace how difficult it will be to translate the Administration's rescue plan into action and bring the problems affecting the industry under control. As long as they continue, the rate wars will make the balance of the industry more expensive.

Some savings executives attribute the recent rate war to financing problems at certain institutions. But others say it reflects a decision by insolvent institutions facing certain regulatory control to abandon all restraint, as well as confusion among the various regulatory agencies about who is supposed to intervene, and for what reason.

Regulators say that once they take control of failed institutions, they can exert some pressure on the rates offered by these new wards, and they point to cases at which they have already done so.

LATIN AGREEMENT RAISES EYEBROWS AT WHITE HOUSE

AIDES CONFESS SURPRISE

Baker Is Seen as Being Hurt by Gaps in Appointments of Policy Personnel

By ROBERT FEAR

WASHINGTON, Feb. 15 — The Bush Administration was caught off guard by the agreement by five Central American countries to disarm the Nicaraguan guerrillas. American officials said today, even though Secretary of State James A. Baker Jr. met with the Foreign Ministers of Costa Rica and Honduras just last week.

Several White House and State Department officials expressed surprise and puzzlement at the agreement on Tuesday, which, if carried out, would close down Nicaraguan rebel bases in Honduras in return for open elections in Nicaragua.

The accord returned the focus of the region's peace process to the battle over the future of Nicaragua. Largely giving up the idea that a broad framework for peace could be stretched to fit their contrasting political conflicts, the leaders sought instead for a far more specific, less ideologic accord. [News analysis, page A13.]

Impact on Immigration
Administrative officials said the United States had not decided whether to acquiesce in the plan, resist it or seek changes. The United States last year assured Honduras that it "ac-

LAST SOVIET SOLDIERS LEAVE AFGHANISTAN AFTER 9 YEARS, 15,000 DEAD AND GREAT COST

Lt. Gen. Boris V. Gromov, the last Soviet soldier to leave Afghanistan, as he was greeted on his return yesterday by his son, Maksim.

CIVIL WAR GOES ON

A General Walks Across the Border to Relief and Recrimination

By BILL KELLER

MOSCOW, Feb. 15 — The last Soviet soldier came home from Afghanistan this morning, the Soviet Union announced, leaving behind a war that had become a domestic burden and an international embarrassment for Moscow.

The final Soviet departure came on the day set as a deadline by the Geneva accords last April. It left two heavily armed adversaries, the Kremlin-backed Government of President Najibullah and a fractious but powerful army of Muslim insurgents, backed by the United States and Pakistan, to conclude their civil war on their own.

Lt. Gen. Boris V. Gromov, the commander of the Soviet forces in Afghanistan, walked across the steel Friendship Bridge to the border city of Termez, in Uzbekistan, at 11:55 A.M. local time (1:55 A.M. Eastern time). It occurs just 34 days after Soviet troops intervened to support a camp by a Marxist ally.

"Our Army Ends"

Zpráva o odchodu posledního vojáka z Afghánistánu dne 16. února 1989.¹⁹⁴

8. Výsledek analýzy

Během téměř desetiletého konfliktu jsme v pěti vybraných kapitolách prozkoumali na 236 příspěvků, týkajících se konfliktu. 50 příspěvků v Rudém Právu a 186 příspěvků v New York Times. Rozdíl v počtech příspěvků je možné vysvětlit jednak tím, že Rudé právo nevycházelo v neděli, ale pouze ve všední dny. Dále je třeba si uvědomit, že standardní rozsah komunistického periodika byl pouze 8 stran. New York Times naproti tomu měly standardní rozsah přes 40 stran (byť zde také byly zahrnuty reklamní stránky) a navíc vycházely každý den.

V pěti různých kapitolách jsme se pokusili zodpovědět otázky, jež jsme si stanovily v metodice výzkumu. Nyní si tyto otázky připomeneme:

1. Přiklonilo se Rudé právo a New York Times během konfliktu na stranu některého ze zúčastněných?
2. V případě, že se přiklonilo, lišila se míra stranění mezi periodiky?
3. V případě, že se přiklonilo, jaké jazykové prostředky a prvky manipulace, byly použity?

¹⁹⁴ [Bill Keller]: Last Soviet soldiers leave Afghanistan after 9 years, 15,000 dead and great cost. In *New York Times*, ročník 138, číslo 47 783, 16. 2. 1989, s. 1 a 8

Otázky jsme aplikovali na každou kapitolu a médium zvlášť abychom mohli získat údaje o tom, jak obě periodika pojednává o konfliktu a zdali se pohled na konflikt měnil, v závislosti na vývoj v čase. Pro otázku číslo 1. jsme se pokusili definovat dva možné výstupy, na které se obě periodika mohla přiklonit, tj. mohla se přiklonit na stranu pro-válečného, Sovětského svazu a jeho afghánského spojence, nebo na stranu Afghánské opozice s podporou zvenčí. Ačkoliv zde byl předpoklad, že tato definice odpovědí bude dostatečná na to, aby pokryla veškeré možnosti přiklonění se k určité straně, opak byl pravdou a v textu jsme mohli narazit na situace, kde periodikum vyjádřilo kritiku oběma zúčastněným stranám a ani jazykové prostředky nepomohly rozlišit na kterou z konkrétních stran konfliktu se staví. V tomto případě se jednalo o příspěvky v periodiku New York Times, jehož působení si právě zhodnotíme.

8.1 New York Times

New York Times se v námi monitorovaném období v Afghánistánu, v celkovém trvání od podzimu roku 1979 do února 1989, vyjadřuje v počtu celkem 183 příspěvků. Jejich počáteční postavení, vůči situaci ohledně Amínova převratu bylo složité určit, jelikož nestranilo ani SSSR, ani rebelům. Michael T. Kaufman ve své zprávě mluví o konzervativní a nezávislé populaci Afghánistánu, která „začala vnímat (afghánskou) vládu jako proti-islámskou a ohrožující jejich kulturu.“¹⁹⁵ Zároveň dodává, že „závislost na sovětské pomoci pomohla vznítit xenofobní vášně.“¹⁹⁶ Kaufman také varuje před eskalací afghánské krize Sověty, jelikož „stejná věc, který se často ztrácí diplomatických střetech, je ta, že v Afghánistánu, stejně jako ve Vietnamu, desítky tisíc, dokonce stovky tisíc lidí čelí násilné smrti, mimo kontrolu lokální authority, nebo supervelmoci.“¹⁹⁷ Je možné zde vidět obavy z vývoje situace v Afghánistánu ve zmínění potenciálních dopadů na civilní obyvatelstvo. Zmínění dopadů na prosté obyvatelstvo by mohlo mít za cíl vzbudit sympatie s afghánským obyvatelstvem ve čtenářském publiku. Ustavení vlády jako hrozby pro obyvatelstvo spolu se sovětskou podporou, by pro změnu mohlo vyvolat rozhořčení a negativní vnímání jak afghánské, tak sovětské strany. Mohli bychom říct, že New York Times se přiklonilo na stranu proti-válečnou a nepřiklání se ani k afghánské opozici, ani k SSSR.

V dalších kapitolách se přece jen objevuje určité přiklonění na stranu afghánské opozice, je to však dáno spíše postojem celkovým New York Times vůči válečnému konfliktu, který je ze své

¹⁹⁵ [Michael T. Kaufman]: No Light at End of the Tunnel For Russians in Afghanistan. In *New York Times*. Ročník 128, číslo 44 349, 23. 9. 1979, s. 153

¹⁹⁶ Tamtéž

¹⁹⁷ Tamtéž

podstaty nehumánní. Například v reportáži z vybombardované vesnice Jegdalek, můžeme vidět afghánské rebely, vyobrazené autorem reportáže Arthurem Bonnerem, jako pozitivní a motivované bojovníky, kteří se před válkou starali o své zahrady, až do invaze, kdy byla jejich vesnice vybombardována. V reportáži je vyzdvihována silná muslimská víra, kterou bojovníci sdílejí, a která činí jejich skutky a motivaci bojovat v očích New York Times a publika něčím vznešeným. „*Bojujeme za Boha, za zemi a za naši svobodu*“. „*Bůh má rád upřímné a dobré lidi a nemá rád Rusy. Budeme pokračovat v boji*.“¹⁹⁸ Periodikum zde vytváří obraz Mudžáhidů, jako bojovníků za svobodu, kteří spojuje jejich víra a láska k zemi a kteří budou bojovat do posledního muže, proti přesile nevěřících Sovětů, kteří vybombardovali jejich vesnici. Domnívám se, že reportáž je cílená především na americké publikum, jež nejspíš projeví soucit a podporu patriotickým afghánským bojovníkům za svobodu. V této fázi konfliktu pozorujeme u New York Times příklon na stranu afghánské opozice a udržování protiválečného postoje.

Stejný přístup pak můžeme pozorovat až do závěru konfliktu. Pohled na válku jako nehumánní a nemorální akt, je dobře patrný ve zprávě o činnostech sovětských válečných veteránů z Afghánistánu. Zpráva Billa Kellera pojednává o sovětských veteránech, kteří se vrátili z afghánského konfliktu, jsou odmítáni společností a ponecháni na pospas osudu režimem, který je do války vyslal¹⁹⁹. Dle veterána Severinčeka „*lokální úředníci jsou často necitliví vůči invalidním veteránům, kteří chtějí pracovat, a penze je nedostačující, jak pro invalidy, tak pro rodiny padlých ve válce*.“²⁰⁰ Můžeme zde sledovat určitý soucit projevený nad vojáky agresora, tj. Sovětského svazu, nikoliv však nad principy jeho režimu, který zatýká občany protestující proti této válce s transparenty jako „*přiveďte zpět naše děti z Afghánistánu*.“²⁰¹ Protiválečné stanovisko je v průběhu konfliktu stále zřetelnější a jasnější, v komentářích jako například ten, ze 7. prosince 1987, kde neznámý autor píše, že „*...následky jsou devastující. Milion Afghánců a tisíce Rusů již zahynulo v tomto nekonečném konfliktu, který zasel pochybnosti o všech sovětských motivech*.“²⁰² Velká část informací, které New York Times přineslo o konfliktu, se shodovala s dostupnými historickými prameny. Periodikum přinášelo kvalitní a přesné zpravodajství, často potvrzené z několika zdrojů.

¹⁹⁸ [Arthur Bonner]: With afghan rebels: for God [and country]. In *New York Times*. Ročník 134, číslo 46 362, 28. 3. 1985, s. 2 a 14

¹⁹⁹ [Bill Keller]: Soviet afghanistan veterans call for end of neglect and for honor. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 331, 22. 11. 1987, s. 1

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ [AP]: Soviet seizes 30 protesting Afghan role. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 366, 27. 12. 1987, s. 3

²⁰² [NESG]: End the Afghan war. In *New York Times*, ročník 137, číslo 47 346, 7. 12. 1987, s. 30

Ačkoliv jsme mohli vidět New York Times v určitých částech konfliktu přiklonit se na stranu afghánské opozice, tak jak byl definován jeden z možných výstupů otázky číslo 1., více evidentní se stal celkový protiválečný postoj periodika. Na otázku, na jakou stranu se v afghánském konfliktu přiklonilo periodikum New York Times, bychom mohli odpovědět, že se během téměř celé délky trvání konfliktu přiklonilo proti jeho nehumánní a nemorální podstatě. Na publikum je pak tento postoj přenášen skrze zprávy o utrpení a tragédiích, které s sebou konflikt nesl pro všechny zúčastněné strany, ať už se jedná o rebely, nebo sovětské vojáky.

8.2 Rudé právo

Během námi monitorovaného období afghánského konfliktu, jsme v Rudém právu získali na 50 relevantních příspěvků, které jsme mohli analyzovat. V období před konfliktem bylo Rudé právo jako ústřední deník Komunistické strany Československa již dlouhodobě spjato s komunistickou ideologií. V rámci této ideologie, byla veškerá média podřízena potřebám strany a lidu. Při zkoumání publikovaných článků jsem nebyl předpoklad, že bychom narazili na jiný narativ než ten, který diktovala komunistická strana a Sovětský svaz, avšak zajímalo nás, zdali se pohled na tento dlouhý konflikt změnil, například v závěrečných fázích sovětského působení, kdy byl již sovětský neúspěch zřejmý. Je také třeba mít na paměti cenzurní praktiky, jež nepochybně ovlivňovaly výslednou podobu zpráv na téma konfliktu.

Hned v počátečních zprávách o Amínově převratu, se Rudé právo staví příkláním na stranu afghánského komunistického režimu, a hned 17. září 1979 a píše o dobrovolném odstoupení Tarákího ze zdravotních důvodů a zvolení Amína do čela státu²⁰³. Je otázkou nakolik personál redakce věděl o skutečné situaci v Afghánistánu, jisté ovšem je, že veškerá další vydání Rudého práva až do samotné invaze podporovala oficiální afghánskou fabrikovanou verzi. Nicméně zveřejnění Amínova vyjádření, kde Amín, „*dementoval zprávy, které minulý týden rozšířily do světa tiskové agentury Reuters a AFP o údajné smrti bývalého vládního činitele Afghánistánu N. M. Tarákího*“²⁰⁴, by mohlo znamenat buď pochybnosti o jeho způsobu nástupu k moci, nebo se jedná o jeho obranu, před všeobecným názorem. Amín také ve stejném prohlášení řekl, že „*přestanou-li imperialistické a jiné reakční síly poskytovat nepřátelům revoluce podporu,*

²⁰³ [ČTK]: Tarákí odstoupil. In *Rudé právo*. Ročník 59, číslo 219, 17. 9. 1979, s. 6

²⁰⁴ [zpravodaj]: Opatření afghánské vlády. In *Rudé právo*. Ročník 59, číslo 226, 25. 9. 1979, s. 7, s. 7

budou boje skončeny velmi rychle, ...Řekl také, že kontrarevoluční skupiny mají zbraně čínské a americké výroby.“²⁰⁵ Již zde vniká narativ o afghánské revoluci a jejích odpůrcích.

Tento narativ bude v Rudém právu přítomen téměř celou dobu konfliktu. Přestože není jasná pozice Amína vůči Rudému právu, je zde efekt přítomnosti společného nepřítele komunismu. Tímto nepřítelem jsou v afghánském konfliktu „*ozbrojené a za hranicemi vycvičené kontrarevoluční bandy*“, které „*terorizují místní obyvatele, loupi jejich majetek a vraždí.*“²⁰⁶ Po invazi Sovětů, resp. po uvolnění Amína „*z vedoucích funkcí*“²⁰⁷ podle Rudého práva, jsme svědky velkého obratu ve vnímání prezidenta Amína a jeho vlády. Po jeho údajně popravě lidovým soudem, přichází Milan Mádr v komentáři s ostrou kritikou na adresu Amínovi osobnosti. Mádr napsal: „*Amín uchvátil moc, připravil a provedl skutečné spiknutí proti Núrovi Muhammadu Tarákímu, nastolil krvavý diktátorský režim...*“²⁰⁸

Poté se již narativ situace v Afghánistánu nemění, Rudé právo se silně přiklání na stranu afghánského režimu a Sovětů. Ze zpráv možné dokonce vyzorovat zhoršující se situaci v zemi, kdy například během zasedání tzv. Velké džirgy došlo k útoku na Kábul raketami. „*Odhaduje se, že rakety dopadly asi kilometr od budovy, kde džirga zasedá.*“²⁰⁹ Se zhoršující se situací v Afghánistánu je také v Rudém právu patrnější snaha přenést vinu za neúspěch na „*ozbrojené a za hranicemi vycvičené kontrarevoluční bandy*“²¹⁰, které „*působí vážnou újmu jejímu vývoji, škodí jejímu lidu.*“²¹¹ a leží na nich „*plná zodpovědnost za to, že krveprolití pokračuje.*“²¹²

Zde je odpověď na otázku, komu Rudé právo stranilo během afghánského konfliktu, skutečně jasná a předpokládaná. Rudé právo se v celém proběhu konfliktu přiklání na stranu afghánského režimu a sovětské pomoci. Co se týče míry stranění mezi oběma periodiky, Rudé právo definitivně překonalo New York Times v míře a četnosti zaujatých zpráv. Příspěvky Rudého práva ke afghánskému konfliktu, se příliš neshodovaly s dostupnými historickými prameny. Periodikum zcela záměrně manipulovalo s informacemi, jež přicházely

²⁰⁵ Tamtéž

²⁰⁶ [ČTK]: Afghánský lid ubrání revoluci. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 230, 29. 9. 1979, s. 7

²⁰⁷ [ČTK]: Změna v Afghánském velení. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 306, 28. 12. 1979, s. 7

²⁰⁸ [Milan Mádr]: Afghánská revoluce: její úspěchy a nepřátelé. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 308, 30. 12. 1979, s. 7

²⁰⁹ [ČTK]: Národní usmíření se upevňuje. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 281, 30. 11. 1987, s. 1 a 6

²¹⁰ [ČTK]: Afghánský lid ubrání revoluci. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 230, 29. 9. 1979, s. 7

²¹¹ [Milan Mádr]: Afghánská revoluce: její úspěchy a nepřátelé. In *Rudé právo*. Ročník 60, číslo 308, 30. 12. 1979, s. 7

²¹² [ČTK]: Tisková konference Nadžibulláha. In *Rudé právo*. Ročník 68, číslo 304, 28. 12. 1987, s. 7

z Afghánistánu, a to tak, aby výsledné zprávy nepochybně odpovídaly představám a potřebám KSČ. Jedním ze zřetelně viditelných prvků manipulace, je snaha periodika o dehonestaci a dehumanizaci nepřítele, před československým komunistickým publikem a udržet tak narativ o afghánské vládě, která podle Rudého práva bojuje za svobodu a mír pro své obyvatele. Zprávy se snaží budit dojem o pacifistických snahách kábulského režimu, navzdory nepřátelským pokusům jej svrhnout. Také zmínky o reakčním, kontrarevolučním, vraždícím, spikleneckém, podvratném, zlodějském a zvenčí podporovaném nepříteli, najdeme téměř v každém příspěvku periodika z té doby. V úvodu zmíněná očekávání, že Rudé právo se v závěru konfliktu vyjádří nějakým způsobem kriticky vůči sovětské invazi do Afghánistánu, nebyla naplněna. Rudé právo se striktně drželo stranické linie a ve svých příspěvcích dokázalo obratně manévrovat a manipulovat s informacemi, aby udrželo narativ přátelské komunistické vlády v Afghánistánu, se sovětskou podporou a nepřátelského odporu v podobě ozbrojené opozice se zahraniční podporou v zádech.

9. Závěr

Konflikt v Afghánistánu měl pro tuto zaostalou a hornatou zemi tragické důsledky. Přes milion mrtvých civilistů a několik milionů uprchlíků dobře svědčí o nesměrném utrpení, které tento konflikt zapříčinil. Jeho konec však bohužel není spjat s konečným klidem a mírem pro těžce zkoušené afghánské obyvatelstvo. Po odchodu Sovětů se země propadla do nového, stejně krvavého konfliktu, kde proti sobě bojovaly nejen vládní jednotky nadžibulláhova režimu a povstalci, ale také povstalci mezi sebou. Nové konflikty mezi lokálními vůdci se během 90. let rozrostly na občanskou válku, kde, po pádu Nadžibulláha v roce 1992, vznikaly nová uskupení a strany, jež mezi sebou soupeřily o získání moci nad Afghánistánem. Jedněmi z těchto nových uskupení, byly také Al-káida a Talibán. Ty se později staly mezinárodním symbolem terorismu po útocích 11. září 2001, na Světové obchodní centrum v USA. Spojené státy se pak ve své snaze vymýtit nový islámský terorismus, staly po Britském impériu a Sovětském svazu, další z mocností, jež se pokusila tuto zemi mít alespoň pod kontrolou. Při zkoumání článků z doby sovětské přítomnosti v Afghánistánu, jsme poměrně častokrát narazili na přirovnání sovětské intervence s americkou přítomností ve Vietnamu v 60. letech 20. století. Některé články, citující i vojenské experty a analytiky, hovořily možnostech Sovětů těžít vyvarovat se stejných chyb, kterých se Spojené státy dopustily ve Vietnamu. Otázkou ovšem je, zdali měly i Spojené státy možnost se vyvarovat stejných chyb, kterých se Sovětský svaz v Afghánistánu dopustil, jelikož přítomnost USA v Afghánistánu, ač se nyní pod novou administrativou možná chýlí ke svému závěru, trvá již 20 let, tedy dvakrát déle než sovětská anabáze. Je otázkou nakolik se Spojené státy poučily ze Sovětské invaze, když po roce 1991 zůstaly jako jediný vítěz Studené války. Byl to také právě onen konflikt v Afghánistánu, který stál jako jedna z hlavních příčin, za pádem supervelmoci zvané Sovětský svaz, pouze dva roky po ukončení jeho afghánské anabáze.

Tato práce si dala za cíl zjistit a analyzovat, jak byl konflikt v Afghánistánu vnímán v periodikách New York Times a Rudé právo. Aby bylo docíleno uchopitelného výsledku, bylo třeba stanovit si výzkumné otázky, na které se práce snažila pomocí kvalitativního výzkumu odpovědět. Touto metodou práce potvrdila některé přepokládané hypotézy, například to, že New York Times se spíše než na jednu ze stran konfliktu, přikloní na stranu protiválečnou, nebo to, že Rudé právo se nejspíše přikloní na stranu sovětskou. Očekáváno bylo taktéž určité stranění obou zúčastněných periodik. Práce však nebyla příliš úspěšná v hledání odpovědí na otázku číslo 1, „Přiklonilo se Rudé právo a New York Times během konfliktu na stranu některého ze zúčastněných?“ Odpovědi na tuto otázku se, především u New York Times

ukázaly jako nejednoznačné, jelikož dva možné definované výstupy z této otázky, nebyly dostatečně široce pojaty. Řešením tohoto problému v budoucích výzkumech by mohly být jednak lépe definované výstupy, které by zahrnovaly širší spektrum stran, nebo prosté navýšení počtu výstupů. V obou periodikách jsme mohli vidět rozdílný přístup ke konfliktu. Tento byl jsem očekáván, nicméně i tak bylo zajímavé porovnávat rozdíly mezi jednotlivými pohledy obou médií na zkoumaná období – také se snažit porozumět nastavenému vnímání, skrze které byl konflikt ve příspěvcích zpracován a jaké poselství bylo ve zprávách prezentováno. Ačkoliv úplná objektivita, resp. její nedostatek, je nyní často používaným termínem kritiků médií, musíme mít na paměti, že zprávy, jež čteme jsou pouze informace, které uchopí subjektivní člověk – novinář a zpracuje tyto informace na základě svého vlastního vzdělání, vlastních zkušeností, schopností, a především víry a morálního přesvědčení. Když pak stejně subjektivní participant v konzumaci médií zachytí tuto zpracovanou informaci, je pouze na něm, jak si tuto informaci bude interpretovat. Úplné objektivitu proto v médiích nejde dosáhnout. Což ovšem neznamená, že by se o ni média neměla pokoušet, cílem medií by mělo být poskytovat přesné a vyvážené informace. Rozvoj New York Times na přelomu 19. a 20. století byl podmíněn především v nabízení vyváženého a přesného zpravodajství. Toto vyvážené a přesné zpravodajství jsme mohli v periodiku vidět v celém průběhu konfliktu. New York Times v afghánském konfliktu dalo slovo všem stranám, afghánské, sovětské i americké. Vnímání tohoto konfliktu bychom pak mohli definovat jako odmítavý postoj k válce a utrpení civilního obyvatelstva, s poselstvím, že válka je akt amorální a nehumánní.

Vnímání Rudého práva byla především projekce vnímání Komunistické strany Československa, která zase přejímala názory Komunistické strany Sovětského svazu. Tvorba Rudého práva nebyla podmíněna přesným a vyváženým zpravodajstvím, nýbrž potřebami KSČ. Periodikum vnímalo tento konflikt diametrálně odlišně od New York Times. V zprávách konfliktu se objevuje minimální množství sebereflexe, zato je zde bezpočet snah, hodit vinu za jakoukoliv nastalou situaci na nepřátele afghánského režimu a Sovětského svazu. Rudé právo poskytuje prostor všem stranám konfliktu, jen pokud se jimi prezentovaný názor shoduje s nastrčeným narativem o „dobré“ afghánské vládě a sovětské pomoci a „špatném“ nepříteli v podobě povstalců a veškeré zahraniční pomoci. Poselství Rudého práva o konfliktu není ani tak Rudého práva jako spíše poselství komunistické ideologie, která udávala krok, prezentovala se jako bezchybná, a pokud přece jen chyby měla, tak byly způsobeny ideovým nepřítelem.

Sledovat vývoj konfliktu v Rudém právu bylo rozhodně zajímavé, jelikož stará vydání v 80. letech minulého století nabízela unikátní možnost nahlédnout do smutného období naší historie,

skrze „oči a pero“ totalitního režimu v Československu. Bylo fascinující sledovat pohled československých komunistů na situaci ve světě a vidět tvorbu, kterou prezentovali českému publiku. New York Times na druhou stranu byla velká neznámá. Ačkoliv jsme si byli vědomi minulosti amerického periodika, nevědělo jsme, jak se na vrcholu Studené války bude vyjadřovat o konfliktu, který probíhal zcela v režii amerického nepřítele, tj. Sovětského svazu. Vzhledem k svobodnému působení médií ve Spojených státech, nezávislosti periodika na americké vládě a jeho historii, jsem se pouze domníval o skutečné podobě zobrazení konfliktu v tomto médiu. Možnost vidět ono přesné a vyvážené zpravodajství bylo velkým zážitkem a zkušeností, ačkoliv objem informací byl příliš velký ke zpracování a musel být u obou periodik omezen na několik období, která byla vybrána tak, aby zastupovala důležité části konfliktu a všechny jeho aspekty. I přesto jsem dokázal získat přes 200 relevantních příspěvků, jejichž zkoumání bylo obohacením značné znalosti – jak ohledně těchto periodik, tak ohledně tohoto nepříliš známého, zato však fascinujícího konfliktu.

9.1 Seznam zkratk

OKSVA – Omezený kontingent sovětských vojsk v Afghánistánu

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ČSSR – Československá socialistická republika

NDR – Německá demokratická republika

ADR – Afghánská demokratická republika

USA – Spojené státy americké

KSČ – Komunistická strana Československa

LDSA – Lidově demokratická strana Afghánistánu

KGB – Kamiťét gasudárstvėnoj bėzapásnosti (Výbor státní bezpečnosti)

CIA – Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská agentura)

Specnaz – Vojska specialnogo naznačenija (Jednotky zvláštního určení)

NYT – New York Times

10. Použité zdroje

BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

CROZIER, Brian. *Vzestup a pád sovětské říše*. Přeložil Nina VRBOVCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.

FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*, Přeložil Bořek NEŠKUDLA. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-630-7

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

MAREK, Jan. *Stručná historie států – Afghánistán*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-128-0.

SCHUDSON, Michael. *Discovering the news: A social history of American Newspapers*. New York: Basic Books, 1981. ISBN 978-0465016662.

ŠIŠKA, Jiří F. *Prokletá válka: Afghánistán – moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989*, Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-380-2.

Internetové zdroje

INGERSOLL, Geoffreyl. That Time Ronald Reagan Hosted Those 'Freedom Fighters' At The Oval Office. Insider.com [online]. 2013, 10. 2. 2013 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/reagan-freedom-fighters-taliban-foreign-policy-2013-2>

Andy Stumpf. Cleared hot podcast [online]. Spojené státy, 15. 6. 2020, [cit. 1.3. 2021]. Episode 132 – Nick Norris part 1. Dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=fSSspBL7uik&t=2207s&ab_channel=ClearedHotPodcast

The New York Times: American newspaper. In: *Britannica* [online]. 1998, 20. 7. 1998 [cit. 2021-03-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/The-New-York-Times>

Periodika

New York Times, ročník 128. – ročník 138.

Rudé právo, ročník 59. – ročník 69.

SCHVÁLENO

16.9.20

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Petr Pindřák	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;"> Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">11-09-2020 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td style="text-align: center;">167 Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Přijímáno:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	11-09-2020 -1-	Čj:	167 Příloh:	Přijímáno:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		11-09-2020 -1-							
Čj:		167 Příloh:							
Přijímáno:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2018									
E-mail diplomantky/diplomanta: peta.pin@seznam.cz									
Studijní obor/forma studia: Mediální studia - kombinované									
Název práce v češtině: Sovětská válka v Afghánistánu z pohledu dobových periodik - Rudé právo a New York Times									
Název práce v angličtině: The Soviet war in Afghanistan from the perspective of Rudé právo and New York Times periodicals									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2020/2021									
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Tato práce má za cíl porovnat nejvýznamnější části konfliktu známého jako Sovětská invaze v Afghánistánu, a to z pohledu dvou dobových a značně opozičních periodik – Rudého práva a New York Times. Hlavním tématem bakalářské práce bude pohled na nejvýznačnější události tohoto konfliktu a soustředění se na jejich zobrazení v tehdejší tisku. Cílem bude získat pohledy na specifické události obou zmíněných periodik a poté tyto porovnat, jak mezi sebou, tak v historickém kontextu.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod 1 Historický kontext 1.1 Situace v SSSR 1.2 Situace v Afghánistánu 1.3 Přehled o konfliktu 2 Analýza periodik 2.1 Metodologický postup 2.2 Konflikt z pohledu periodik 2.2.1 Předehra (1979) 2.2.2 Bouře 333 – invaze SSSR (1979-1980) 2.2.3 Gorbačov, Stingery a obrát ve válce (1985-1986) 2.2.4 Operace Magistrála (1987-1988) 2.2.5 Neslavný odchod (1989) 3 Výsledek analýzy 4 Závěr									
Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy): Rudé právo 1979 – 1989 New York Times 1979 - 1989									
Postup (technika) při zpracování materiálu: Kvalitativní analýza textu, porovnávání s historickým kontextem									
Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků): ŠÍŠKA, Jiří F. <i>Prokletá válka: Afghánistán - moskevský Vietnam aneb Debakl Sovětské armády ve válečném konfliktu v Afghánistánu 1979-1989</i> . Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-380-2									

Kniha se zabývá konfliktem v Afghánistánu, jeho nejdůležitějšími okamžiky, pohledem vojáků Sovětské armády.

FEIFER, Gregory. *Velký hazard: sovětská válka v Afghánistánu*. V Praze: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-255-0.

Kniha se zabývá konfliktem v Afghánistánu, tentokrát z perspektivy obou válčících stran

HECHT, Emmanuel a Pierre SERVENT, ed. *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*. Přeložil Bořek NEŠKUDLA. V Praze: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-630-7.

Kniha se zabývá nejvýznamnějšími konflikty 20. století, mimo jiné Afghánského konfliktu, ke kterému nabízí stručný přehled.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

Kniha se zabývá vývojem českých médií, především tisku, rozhlasového a televizního vysílání v průběhu 20. století.

MAREK, Jan. *Afghánistán*. Praha: Libri, 2003. *Stručná historie států*. ISBN 80-7277-128-0.

Kniha se zabývá vývojem státu Afghánistán a nabízí unikátní pohled na změny ve vnitřním fungování státu Afghánistán během okupace Sovětů.

ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. *Dějiny Ruska 20. století – 2 díl*. Přeložil Libor DVOŘÁK, přeložil Zuzana SOUKUPOVÁ, přeložil Josef VOLOŠIN, přeložil Martin VRBA. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1

Kniha se zabývá historií Ruska (SSSR) v letech 1939 – 2007 z pohledu ruské (sovětské) společnosti.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

VARGOVÁ, Hana. *Counterinsurgency in Afghanistan: Soviet vs. American model (Protipovstalecké úsilí v Afghánistánu - Sovětský vs. Americký model)*, Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd

WEISSOVÁ, Helena. *Obraz sovětské války v Afghánistánu ve vybraném tisku vydávaném v Československu*, Ostrava, 2016. Bakalářská práce. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta

Datum / Podpis studenta/ky

11.9. 2020

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

BEDNARÍK PETR

11.9.2020

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO OBORU.